

BARIŞ HAREKATI SONRASINDA TÜRKİYE'DEN KIBRIS'A YAPILAN GÖÇLER VE TATBİK EDİLEN İSKÂN POLİTİKASI*

*İsmail ŞAHİN***

*Cemile ŞAHİN****

Mine ÖZTÜRK

ÖZET

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Adanın kuzeyinde ortaya çıkan nüfus boşluğunu kapatmak üzere Türkiye'den Adaya nüfus nakli yapılmıştır. Bu kapsamda; 1974 Barış Harekâtı'nda görev alan askerler ve yakınları, tarım işgücü ve kendi başına gelenler olmak üzere üç grup insan Adaya gelmiştir. Gelen bu insanlar, önce vatandaş yapılmış ardından yapılan yasal düzenlemelerle, onlara Rumlardan kalan mülkler dağıtılmıştır. 'Türkiyeli göçmenler' olarak adlandırılan bu grup kısa zamanda Kuzey Kıbrıs'ın kalkınmasında önemli rol oynamıştır. Ancak iskân politikasının, planlanan düzeyde olmaması nedeniyle uzun vadede ekonomik kalkınma sekteye uğramış ve Adanın kuzeyinde toplumsal huzursuzluklar baş göstermiştir. Türkiyeli göçmenler ile Kıbrıslı Türkler arasında ortaya çıkan toplumsal huzursuzluklar, zamanla iki grup arasında var olan dini, siyasi, sosyal ve kültürel farklılıklardan dolayı da artarak derinleşmiştir. Bir taraftan göçmen olmanın yaratmış olduğu sosyolojik sorunlar, diğer taraftan da iki grup arasındaki farklılıklar toplumsal bütünleşmeyi geciktirdiği gibi, siyasi çevrelerin tatbik ettiği yanlış politikalar da Kuzey Kıbrıs'ta toplumsal bir birlikteliğin oluşmasını kesintiye uğratmıştır.

Bu çalışma, 1974 sonrası Kıbrıs'a göç eden insanların göç nedenlerini, Adaya iskânlarını ve orada karşılaştıkları sorunları araştırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiyeli göçmenlere verilen yasal statü ve sunulan imkânlar, göçmenlerin Kıbrıslı Türklerle karşılaşmaları, yaşadıkları problemler ve göçmenler ile Adanın kuzeyinde kalan Rumların ilişkileri ele alınmıştır. Çalışmamızda, yasal düzenlemelere, görgü tanıklarına, gazete haberlerine, resmi belgelere ve konu üzerine yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiyeli, Kıbrıs, Göç, Göçmen, Tarım İşgücü, Yerleşikler

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Karabük Üni., İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, El-mek: ismailsahin@karabuk.edu.tr

*** Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü /Mine Öztürk, Karabük Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

IMMIGRATION FROM TURKEY TO CYPRUS AFTER PEACE OPERATION AND FOLLOWING SETTLEMENT POLICY

ABSTRACT

In order to close the gap in the population of Northern Cyprus that occurred after Cyprus Peace Operation, it was organized the resettlement from Turkey to island. In this context, among people who came to the island, three groups can be defined. There were soldiers and their families who were involved in Peace Operation of 1974, agricultural labor force, and people who migrated of their own accord. The properties remained after Greek Cypriots were distributed among newcomers after they have been admitted to the citizenship. Called as "Turkish immigrants", this group played a significant role in the rapid development of Northern Cyprus. However, because of absence of planned settlement policy, long term economic development fell into stagnation what, by-turn, caused social problems. Social problems between Turkish Cypriots and Turkish immigrants have been increasingly deepened by already existed religious, social, and cultural difference between these groups. Social problems provoked by immigrants, differences between these two groups, and introduced in the political frameworks wrong policies interrupted the social integration of Northern Cyprus.

This paper aims to study the reasons of migration to Cyprus after 1974, the resettlements to the island, and the problems faced by migrants there. In this regard, the legal status and the opportunities offered to Turkish immigrants, the way how migrants encounter with the Turkish Cypriots, problems they have experienced, and their relations with Greek Cypriots living in the north of the island are discussed. In this study, legal regulations, eye-witness interviews, newspaper reports, and official documents are used to research the issue.

Key Words: Turkish immigrants, Cyprus, Immigration, Immigrants, Agricultural Labourers, Settlers

Giriş

Türkiye'nin yetmiş kilometre güneyinde, Akdeniz'in doğusunda yer alan Kıbrıs Adası, sahip olduğu özelliklerden dolayı, tarih boyunca sürekli olarak göç alan ve göç veren önemli bölgeler arasında yer almaktadır. Doğal afetlerden ve kıtlıktan korunmak, verimsiz toprakları terk ederek daha iyi yaşama imkânlarını araştırmak gibi doğal sebeplerden veya siyasi ve dini baskı ile iktisadi şartlar gibi sosyal sebeplerden dolayı Adaya yapılan göçler neticesinde, birçok millete ev sahipliği yapan Adada, farklı kültürlerin ve medeniyetlerin izine rastlanmaktadır.

Kıbrıs'ta çok renkli bir mozağin oluşmasında, buraya yapılan göçlerin büyük önemi vardır. Bu durumda, öncelikle genel olarak göç kavramı üzerinde durmak, göçlerin sebepleri ve çeşitleri hakkında kısaca bilgi vermek, konu bütünlüğü açısından önem taşımaktadır.

En geniş anlamıyla göç; dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerle insan ve insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için, bir iskân bölgesinden diğerine yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

hareketidir.¹ Kelimenin kökü itibarıyla göçmeyi, yıkılmayı, insanın köküyle bağının koparılmasını da ifade eden göç, hangi millet ve din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır.²

Göç, kişinin tabii, iktisadi, siyasi ve benzeri mecburiyetler karşısında, yaşadığı cemiyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, bir başka çevreye, yabancı olduğu çevre ve insan topluluğuna katılması olayıdır. Ancak, göçü diğer yer değiştirmelerden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde, yeni sosyal ve ekonomik ilişkiler kurmasıdır.³ Göç eden insanlar, göç sürecinde benlikleriyle birlikte kimliklerini de getirdiklerinden, göç neticesinde kimliklerini ve aidiyetlerini yeniden sorgulamak zorunda kalırlar. Yani Göç olgusu ile kimlik arasında önemli bir ilişki vardır.⁴ Görüldüğü gibi, Göç ve İskân 'birey veya toplumların yer değiştirmesi ve bunların yerleştirilmeleri' gibi basit tanımlamaların çok ötesinde sosyal, kültürel, ekonomik, yasal, yönetsel ve insani boyutları olan çok karmaşık bir sorundur. Göç olayı, sadece bir toplumun veya bir devletin sorunu olmayıp, uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Uluslararası alanda göçmenler; sürgünler, anlaşmalara tâbi göçmenler, milletlerarası göçmenler, tahliye olunanlar, mülteciler, siyasi mülteciler gibi çeşitli terimlerle ifade edilmiş ve çeşitli gruplara ayrılmıştır. Bütün göç olayları çeşitli ülkelerde, göç eden kitlenin ayrıldığı ve yerleştiği ülkelerin kendine özgü şartlarından dolayı, farklı zaman ve biçimlerde ortaya çıkmıştır.⁵

Göç hareketlerini ortay çıkış sebepleri, meydana geldiği mekânlar ve katılan insan sayısını dikkate alarak, çeşitli gruplara ayırmak mümkündür. Buna göre meydana geldiği mekânlar açısından göçler; 'iç göçler' ve 'dış (uluslararası) göçler' olarak ikiye ayrılır. İç göçler, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde yapılan göçlerdir. Dış göçler ise uzun süre kalmak, yerleşmek ve yaşamak amacıyla bir ülke sınırlarını aşarak yapılan nüfus hareketleridir. Göç hareketlerine katılanların sayısına göre göçler; 'münferit göçler' ve 'kitle göçleri' olarak ikiye ayrılabilir. Birkaç kişilik küçük grupların ayrı ayrı sebeplere dayanarak yaptıkları göçler münferit göçlerdir. Büyük bir topluluğun kısa bir süre içinde yaptığı göçler ise, kitle göçleri olarak adlandırılır. Ayrıca göçe karar verenin kimliği göz önünde tutulduğunda göçler; 'serbest göçler' ve 'mecburi göçler' olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Serbest göçlerde kişi veya grup, tamamen kendi rıza ve iradesi ile hiçbir zorlama olmadan, daha iyi yaşama ve daha verimli geçinme vasıtaları elde etme gibi bazı sebeplerle göç etmeye karar vermiştir. Mecburi göçler ise, insanların buldukları yerlerde yaşayabilmeleri için gerekli asgari şartların ortadan kalkması durumunda yapılan göçlerdir. Bunların dışında, göçmenlerin yer değiştirme sürelerine göre göçler, 'daimi göçler' ve 'mevsimlik göçler' diye ikiye ayrılırken, 'kademeli göçler' ve 'kademersiz göçler' şeklinde de gruplandırma yapılabilir.⁶

Göç hareketi, doğal afetlerden ve kıtlıktan korunmak, verimsiz toprakları terk ederek daha iyi yaşama imkânlarını araştırmak gibi doğal sebeplere bağlı olduğu gibi, aynı zamanda siyasi veya dini baskı ile iktisadi şartlar gibi sosyal sebeplere de bağlıdır. Özellikle savaşlarda, dini ve siyasi

¹ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK Yay. Ankara, 1999, s.1; Mehmet Esat Sarıcaoğlu, "İskân-ı Muhacirin İ'ane Pulları (Osmanlı Devleti'nin Göçmen Harcamalarında Uyguladığı Bir Finansman Yöntemi)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s.603; Hüseyin Arslan, *16.Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2001, s.149.

² H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*, İstanbul, 2001, s.17.

³ H. Yıldırım Ağanoğlu, *a.g.e.*, s.25.

⁴ Tuğça P. Tacoğlu-Gülay Arıkan-Adem Sağır, "Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği", *Turkish Studies*, Volume 7/1, 2012, s.1952.

⁵ Hilmi Bayraktar, "Kırım ve Kafkasya'dan Adana Vilayeti'ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869 - 1907)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:22, Konya, 2007, s.407; Nedim İpek, *a.g.e.*, s.1; Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912 - 1913)*, Ankara, 1995, s.29; Hüseyin Arslan, *a.g.e.*, s.149-154.

⁶ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1856 - 1876)*, TTK Yay., Ankara, 1997, s.1-5; Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830 - 1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviren: Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003, s.5-8; Fatime Güneş, "Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği", *I. Uluslararası Dünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu*, Eskişehir, 2005, s.514-515.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

göçlerde bir otorite söz konusu iken, isteğe bağlı göçlerde daha ziyade doğal, sosyal, ekonomik ve psikolojik etkenler hâkimdir.⁷

Göç olgusu tarihi süreç içerisinde, sınırları belli olmayan devletler döneminde meydana gelenler ve milli devletlerin oluşumu sonrası meydana gelenler olmak üzere iki aşamada incelenebilir. Birinci aşamada meydana gelen göçler, göç sahasının kültür yapısını belirlerken, göç edenler ya devlet kurmuşlar, ya da örgütlü yerli toplum tarafından asimile edilmişlerdir. İkinci aşamada meydana gelen göçler ise, genel olarak ekonomik ve siyasi amaç taşımışlardır.⁸

Genel olarak göçün tanımı, sebepleri ve çeşitleri hakkında verdiğimiz bu bilgilerden sonra, asıl konumuza yani Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'den Kıbrıs'a Yapılan Göçlere geçmeden önce, kısaca Kıbrıs'a yapılan ve Kıbrıs'tan yapılan göçlere değinmekte fayda vardır. Tarih boyunca yapılan göçler neticesinde Kıbrıs'ta çok kültürlü bir mozağin oluşmasında rol oynayan insanların bir kısmı zorunlu (mecburi göçler), bir kısmı ise gönüllü (serbest göçler) olarak göç ederek Adaya gelmişlerdir. Hitit, Bizans ve Osmanlı egemenliği dönemlerinde sürgün adası olarak kullanılan Kıbrıs, sadece kendini çevreleyen ülkelerden göç almamış, aynı zamanda kıtlık, kuraklık ve deprem, istila, savaş, salgın hastalıklar gibi doğal ve insani olaylar neticesinde bu bölgelere göç vermek zorunda kalmıştır. Modern dönemlerde ise yeni yaşam alanlarına ulaşım olanaklarının artmasıyla beraber bu göç dalgası yalnız çevreyle sınırlı kalmayarak dünyanın en uzak bölgelerine kadar uzanmıştır.

Kıbrıs'ın tarihine baktığımızda, Adaya yönelik olarak yapılan istila, işgal ve fetih gibi askeri hareketlerin neticesinde, Adada bir nüfus hareketliliğinin yaşandığı kolayca görülür. Bu nüfus hareketliliği, bazen tek yönlü bazen de çift yönlü olabilir. Eğer hareketin çapı büyük ancak sonucu başarısızsa, güven ve gelecek kaygısının yaratmış olduğu korku ortamından dolayı Adadan çevre ülkelere doğru tek yönlü bir nüfus hareketliliği söz konusu olur. Diğer taraftan askeri hareketin amacı kolonizasyon ve neticesi de olumlu ise, bu defa çift yönlü bir nüfus hareketi ortaya çıkar. Yani bu ikinci durumda Ada hem göç alır hem de göç verir. Birinci duruma örnek olarak Adanın 1425 yılında Memlûklular tarafından alınmasını gösterebiliriz. Memlûkluların Adayı zaptı esnasından çok sayıda Kıbrıslı canını kurtarmak adına Adadan göç etmiş, aynı zamanda Adanın düşmesi sonucunda da birçok Kıbrıslı tutsak alınarak Mısır'a getirilmiştir. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethini, çift yönlü nüfus hareketine örnek olarak verebiliriz. Bilindiği üzere fetih sırasında birçok Kıbrıslı Adadan göç ederken, fetih sonrasında ise çok sayıda insan başta Anadolu olmak üzere Osmanlı egemenliği altındaki topraklardan Kıbrıs'a göç ettirilmiştir.⁹ Verilen bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Biz sadece konuya bütünlük sağlaması açısından bu iki örneği kullanmayı uygun bulduk. Burada anlatmak istediğimiz birinci husus, Kıbrıs'la ilgili göç hareketlerinin sadece tek yönlü bir düzlemde olmadığı, bunun aksine, tarihsel süreçte modern zamanlara kadar, döngüsel ve bölgesel olduğunu ortaya koymaktır.

Çalışmamıza temel olması bakımından üzerinde kısaca durulması gereken bir diğer husus ise, Osmanlı döneminde Kıbrıs'a yapılan göçlerin zorunluluk ve gönüllülük esasına göre genel olarak ikiye ayrıldığıdır. Fethin akabinde çıkarılan sürgün hükmü uyarınca Kıbrıs'a nüfus nakli başlamıştır. Ancak burada söz konusu olan sürgün hükmü yalnızca bir ceza yöntemi olarak değil aynı zamanda sürülmek fiilinden türeyen ve bir yerden başka bir yere göç etmeyi de kapsayan iki yönlü bir durumu kapsamaktadır. Fethin ardından istenilen sayıda nüfus Adaya sevk edilemeyince, bu defa bir ceza metodu olan sürgün devreye sokulmuştur. Özellikle yapılan cezai sürgünler bireysellikten ziyade, bir aşiretin, cemaatin ve köyün sürgün edilmesi gibi toplu hareketler şeklinde

⁷ Nedim İpek, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yay., Trabzon, 2006, s.19.

⁸ Nedim İpek, *a.g.e.*, s. 19; Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.3-5.

⁹ Cengiz Orhonlu, "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971, ss. 91-97.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

gerçekleşmiştir.¹⁰ Toplu sürgünlerin dışında çok sayıda kişi de sürgün cezası almasından dolayı Kıbrıs'a gönderilmiştir. O halde genel olarak söyleyebiliriz ki, Adanın fethinin ardından Osmanlı topraklarından Kıbrıs'a gönüllü ve zorunlu gelenler, bugünkü Kıbrıs Türklerinin atalarıdır.

Çeşitli sebeplerle Kıbrıs'a yapılan göçler neticesinde Adaya yerleştirilen ve zamanla burayı yurt edinen Müslüman Türklerin sayısı, bazı münferit dönemler hariç, hiçbir zaman Adanın Gayrimüslim halkından fazla olmamıştır. Genelde de Müslim-Gayrimüslim nüfus dengesi 1/3 oranında seyretmiştir. Osmanlı Devleti, egemenliği boyunca Kıbrıs'taki nüfus dengesini muhafaza edici bir politika takip ettiği gibi, ayrıca Adanın Gayrimüslim ahalisinin nüfus sayısının da düşmemesi için eldeki imkânları olabildiğince kullanmıştır. Örneğin Adadan göç eden reaya geri çağırılmış, vergi indirimlerine ve muafiyetlere gidilmiş, yardıma muhtaç kişilere gerekli yardımlar yapılmış, ziraatçılara tohumluk dağıtıldığı hatta Gayrimüslim ahalinin göç etmesine sebep olan Kıbrıs Valisi bile görevinden azledilmiştir.¹¹ Bu durum aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı tamamıyla İslamlaştırmak veya Türkleştirmek için herhangi bir politika izlemediğinin de göstergesidir.

Kıbrıs'ta Nüfus Dengesinin Bozulması

Osmanlı Devleti'nin 19. asırda geçirmiş olduğu siyasi, iktisadi, mali ve askeri bunalımlar, yüzyılın son çeyreğinde değişen Avrupa güç dengesi, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne son verme girişimleri gibi olaylar neticesinde Padişah, devletin bekası ve güvenliği uğruna Kıbrıs'ı 4 Haziran 1878 tarihinde geçici bir üs olarak İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmıştır.¹² Adanın geçici de olsa İngiliz idaresine girmesi, Kıbrıs'ta nüfus dengesinin giderek Türkler aleyhine bozulmasına neden olmuştur. Bu süreçte Adada nüfus dengesinin Türkler aleyhine bozulmasının nedenlerini genel olarak tanassur ve göç olmak üzere iki şekilde açıklamak mümkündür.

Tanassur yani Hıristiyanlaştırma faaliyetleri Adanın İngiliz idaresine girmesinin ardından ortaya çıkmış ve hızla yaygınlaşmıştır. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin içerisinde buldukları zor koşullardan yararlanmak isteyen Hıristiyan papazlar Adada köy köy gezerek Türkleri İslamiyet'ten Hıristiyanlığa geçmeye ikna etmek için yoğun bir propaganda izlemeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecine girmiş olması ve Kıbrıs Adası ile yeterince alâkadar olamaması, Hıristiyan papazlara büyük fırsat sunmuştur. Adanın köylerinde yaşayan Türklerin çoğunun eğitim ve öğretim olanaklarından yoksun oluşu, yetişmiş ve yeterli sayıda müderris, muallim ve vaizin bulunmaması, ayrıca buralarda Rumcanın yaygın dil olarak kullanılması, Müslüman Türklerin, Hıristiyan papazlar karşısında savunmasız kalmasına yol açan etkenlerin başında gelmiştir.¹³ Hıristiyan papazların özellikle merkezden uzak köylerdeki, İslam bilgisi ve Türkçesi zayıf ya da Türkçe bilmeyen Müslüman Türkleri hedef seçtikleri anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak, 11 Temmuz 1905 tarihinde Mustafa Şukri tarafından kaleme alınarak Şeyhülislamlık makamına gönderilen mektubun bir kısmı şu şekildedir:

Hükümetin resmi istatistiklerinden anlaşıldığı üzere halen Adada 60.000 Müslüman Türk mevcuttur. Eğer gerekli önlemler alınmaz da öylesine Rumların insafına terk edilirse, Allah korusun tümüyle Hıristiyanlaştırılıp Rumlaştırılacaklardır. Bu da Yüce Padişahımız ve

¹⁰ Bu konuya ilişkin karşılaştırma yapmak için şu iki esere bakılabilir: Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK, Ankara, 2006.

¹¹ Konuyla ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivinden şu belgelere bakılabilir: *Sadaret, Meclis-i Vala Evrakı*, 142/89; *Hariciye Nezareti, Mektubi Kalemi*, 340/61; *Sadaret, Nezaret ve Devair Evrakı*, 296/50; *Dahiliye, Mektubi Kalemi*, 615/22.

¹² Kıbrıs'ın İngiltere'ye bir üs olarak verilmesi hakkında bkz: Nasim Zia, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçışı ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1975.

¹³ *BOA, Yıldız, Mütenevvi Maruzat*, 180/177.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Halifemiz görüş ve hizmet amaçlarına ters düşecek bir olaydır. Tapu dairesine ya da diğer resmi kayıtlara göz atarak bilgi alınacak olursa bu acıklı keyfiyet daha da ortaya çıkacaktır.¹⁴

Mektubun ilgili kısmından da anlaşılacağı üzere, tanassur faaliyetleri Adada ciddi bir endişeye yol açmıştır. İleriki yıllarda ortaya çıkan bilgi ve belgeler maalesef bu endişelerin yersiz olmadığını ortaya koymuştur. Zira 22 Şubat 1910 tarihli Kıbrıs'tan İstanbul'a gönderilen resmi bir evrakta, Adada, ulaşılabildiği kadarıyla, oniki köyün tamamen, sekiz köyün ise kısmen Hıristiyanlaştırıldığını yazmaktadır.¹⁵ Belgede, Adanın tamamından kesin bilgi sağlanamadığının belirtilmesi, önemli bir noktadır. Demek ki, en az oniki köy tamamıyla, sekiz köy de kısmen din değiştirmiştir. Bu din değiştirme faaliyetlerine bir de zorunlu askerlik hizmetinden muaf olmak için başvuranlar¹⁶ eklenecek olursa, küçümsenmeyecek bir rakamın ortaya çıkacağı şüphesizdir.

Kıbrıs'ta nüfus dengesinin Türkler aleyhine değişmesinin ikinci nedeni ise göçtür. 1831 tarihli nüfus sayımına göre Adanın toplam erkek nüfusu 45.365 kişidir. Bu sayının 29.780'i Gayrimüslim, 15.585'i de Müslimdir.¹⁷ Nüfus oranına baktığımızda genel nüfus içerisinde Gayrimüslimlerin oranı % 65.6, Müslümanların oranı ise % 34.4'tür. 1831 tarihli nüfus sayımına göre Ada nüfusunun üçte birini Müslümanların yani Türklerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçmesinin ardından yapılan ilk resmi nüfus sayımına göre ise Adanın Türk nüfusu dörtte bir¹⁸, İngiliz egemenliğinin sonuna doğru ise yaklaşık beşte bir gerilemiştir.¹⁹ Kıbrıs'ın Türk nüfusunun bu gerileyişini nasıl izah edebiliriz. Kıbrıs tarihi üzerine kaleme alınmış bilimsel çalışmalardan ve arşiv vesikalarından elde edilen bilgiler, Kıbrıs'ın İngiltere idaresine bırakılmasının, Adada yaşayan Türk halkı üzerinde ciddi bir travma yarattığını göstermektedir. Çünkü İngiliz idaresi ile birlikte Kıbrıslı Rumların, Adayı Yunanistan'a ilhak yani Enosis çalışmaları ile Osmanlı egemenliğinden çıkan ve üzerinde çok sayıda Müslüman Türkün yaşadığı topraklardaki acı tecrübe birleşince, Kıbrıslı Türkler çok ciddi bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu güvenlik sorununu aşmak için ise önlerine iki seçenek koymuşlardır. Bunlardan birincisi Enosis'e karşı durmak ve Adanın tekrar Osmanlı idaresine bırakılması için mücadele etmek; ikincisi ise, birinci seçeneğin ortadan kalkması durumunda Anadolu'ya göç etmek. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde 'Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için Hıristiyanların yapmakta oldukları nümayişlerden rencide olan Ada Müslümanlarının Adanın Hükümet-i Seniyye'ye iadesi ve yahut kendilerinin Devlet-i Aliyye'ye hicretlerine müsaade edilmesi...' yönünde çok sayıda belge bulmak mümkündür.

Her ne kadar Osmanlı yetkilileri ve Kıbrıs'ın önde gelenleri Kıbrıs Türk halkına Enosis'in gerçekleşmeyeceği yönünde güvence vermiş olsa da, gerek Balkanlar ve Kafkaslardaki Müslümanlara yönelik zulüm ve şiddetin boyutunun her geçen gün artmasının yankılarının Kıbrıs'a ulaşması, gerekse de Enosis yönündeki propagandaların yoğunlaşması, Kıbrıslı Türklerin göçünü tetiklemiştir. Tüm bunların neticesinde çok sayıda Kıbrıslı Türk, başta Silifke, Antalya, Adana gibi Anadolu'nun güney sahil şeridi olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerine göç etmek zorunda kalmıştır. Yirminci asrın başlarında yaşanan ve Osmanlı Devleti'ne ciddi toprak kayıpları yaşatan savaşlar, Kıbrıslı Türklerin gelecek ve güvenlik kaygılarını daha da şiddetlendirmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı'nın çıkması ve İngiltere'nin, savaşa katılmasının hemen ardından Kıbrıs Adası'nı

¹⁴KKTC Milli Arşiv belgelerinden aktaran: Mustafa Haşim Altan, *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri*, 3. Baskı, Ankara, 2003, s. 15.

¹⁵ Altan, *a.g.e.*, s. 11-12.

¹⁶ Sir Samuel W. Baker, Kıbrıs'ta zorunlu askerlik görevinden muaf olmak için Ada genelinde yaklaşık 1.500 kişinin kiliselerde vaftiz olduğunu yazmıştır. Daha geniş bir bilgi için: Sir Samuel W. Baker, *Cyprus, As I Saw It in 1879*, London, 1879.

¹⁷ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın Nu: 43, Ankara, 2000, s. 93.

¹⁸ Sir J. T. Hutchinson, *A Handbook of Cyprus*, London, 1907, s. 56-57.

¹⁹ Heinz A. Richter, *Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi*, Çev: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa 2011, s. 9.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

ilhak ettiğini açıklaması²⁰ Kıbrıs Türklerini daha da bir açmazın içine sürüklemiştir. I. Dünya Savaşı ile birlikte Kıbrıslı Türkler bir kez daha yoğun bir şekilde Adadan ayrılmanın yolunu tutmuş ve bunun neticesinde çok sayıda Türk Anadolu'ya gelmiştir. Yaşanan bu yoğun göç üzerine, 'Osmanlı memleketine gelen Kıbrıslıların Osmanlı tebaasına geçirilip'²¹ sicil-i nüfus kayıtlarının ona göre yapılmasına dair' birçok tamim çıkartılarak vilayetlere talimat verilmiştir.²² Ancak bu süreçte Kıbrıs'tan ne kadar Türkün göç etmiş olduğu tam olarak bilinmemektedir.

Kıbrıslı Türkleri Adadan bir kez daha kalıcı olarak ayrılmaya iten sebeplerden bir diğeri de Lozan Antlaşması olmuştur. Bilindiği gibi Lozan Antlaşması'nın 16., 20. ve 21. maddeleri Kıbrıs'la ilgilidir. Antlaşmanın 20. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılımını tanıdığını kabul etmiştir. Konumuz açısından önemli olan Lozan Antlaşması'nın 20. maddesi ise şu şekildedir;

Madde 21– 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Adası'nda yerleşmiş olan Türk uyrukları, yerel yasanın belirlediği koşullara göre; İngiltere uyrukluğuna geçecek ve böylece Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte bu Türkler, isterlerse, bu Antlaşma'nın yürürlüğe konulmasından başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluğunu seçebileceklerdir. Bu durumda, seçme haklarını (hakk-ı hıyar) kullandıkları günü izleyen on iki ay içinde Kıbrıs Adası'ndan ayrılmak zorunlu olacaktır.

İşbu Antlaşma'nın yürürlüğe giriş tarihinde Kıbrıs Adası'nda yerleşmiş bulunup da, yerel yasanın belirlediği koşullara uyularak yapılan istem üzerine, o gün İngiltere uyrukluğunu edinmiş ya da edinmek üzere bulunmuş olan Türk uyrukları da bu nedenle Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Şurası da kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümeti, Türkiye Hükümeti'nin izni olmaksızın Türk uyrukluğundan başka bir uyrukluğuna edinmiş olan kimselere İngiltere uyrukluğuna tanımayı reddetmek yetkisine sahip olacaktır.²³

Antlaşma metninde de açık bir şekilde görüldüğü gibi, Kıbrıs Türkleri iki seçenektan birini seçmek zorunda kalmışlardır. Birinci seçenek, İngiltere tabiiyetine geçmek ve Türk uyrukluğundan vazgeçmek; İkinci seçenek ise Türk uyrukluğunu seçmek ve on iki ay içinde Adadan ayrılmak. Böylece tarihte ilk defa, Kıbrıslı Türkleri Adadan göç etmeye zorlayan uluslararası bir antlaşma metni kaleme alınmıştır. Madde metninde yer alan 'hakk-ı hıyar' bu zorunluluğu ortadan kaldırmış ve yerine bir tercih sistemi koymuşsa da, hem Türk tabiiyetinde hem de vatani konumunda olan Kıbrıs'ta kalmanın önünü kapattığı için, Kıbrıslı Türklere zımnen aile olarak bir karar alma mecburiyeti getirmiştir. Örneğin, reşit aile üyelerinden birisi Türk tabiiyetini tercih ederse, ailesini terk etmek zorunda kalacaktır. Maalesef bu uygulama birçok Kıbrıslı Türk ailenin parçalanmasına neden olmuştur. Belgelere yansıdığı kadarıyla Lozan Antlaşması gereğince, 9.327 kişi Türk vatandaşlığını seçmiştir. Fakat Kıbrıs'tan Londra'ya iletilen raporlarda, kural gereğince Adadan

²⁰ I. Dünya Savaşı 28 Temmuz 1914 tarihinde başlamıştır. İngiltere savaşa 4 Kasım 1915 tarihinde girmiş ve 5 Kasım'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşa giriş tarihi ise 14 Kasım 1914'tür. O halde İngiltere Osmanlı Devleti savaşa dahil olmadan önce Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Burası basit fakat önemli bir noktadır. Çünkü birçok yazar ve akademisyen Kıbrıs'ın ilhakını, "İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi üzerine vermiş olduğu bir tepki" olarak açıklamaya çalışmıştır. Bu altı çizilmesi gereken önemli bir kronolojik hatadır.

²¹ Kıbrıs'tan gelecek/gelmiş olanların Osmanlı tebaasından sayılmalarının lüzumu, İngiliz hükümetinin 4 Mart 1915 tarihinde aldığı bir kararla, 4 Kasım 1914 tarihinden itibaren Adadaki tüm Osmanlı uyruklarının İngiliz tabiiyetine geçmiş olduğunu ilan etmesinden kaynaklanmaktadır.

²² Konuya ilişkin bazı belgeler şunlardır: BOA, *Dahiliye, Memurin Kalemi*, 68/35; BOA, *Dahiliye, Hukuk Müşavirliği*, 30/135; BOA, *Dahiliye, Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi*, 64/44; BOA, *Dahiliye Evrak Odası Kalemi*, 22/74-A; BOA, *Dahiliye, Umûr-ı Mahalliyeye-i Vilâyât Müdüriyeti Belgeleri*, 123/134; BOA, *Dahiliye, Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti Belgeleri*, 155/42.

²³ Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı/ Tutanaklar Belgeler, II/II*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972, s.128; İsmail, Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I (1920–1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 99–100; Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi I (1878–1960)*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1984, s. 111.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

yaklaşık 5.000 Kıbrıslı Türkün ayrılıp Türkiye'ye göç ettiği belirtilmektedir.²⁴ Başka bir kaynaktan ise 1923-1925 arasında göç eden Kıbrıslı Türklerin sayısını 8.000 civarında olduğunu söylenmektedir.²⁵

Bu tarihten sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin de Kıbrıs'tan göçü teşvik edici politikalar takip ettiği görülmektedir. Özellikle Bakanlar Kurulu'nun çıkarmış olduğu 2 Aralık 1924 tarihli 1188 sayılı kararname ve 7 Aralık 1925 tarihli 2871 sayılı kararnameler bu politikayı yansıtan tipik örneklerdir. Ayrıca bu dönemde Kıbrıs'ta çıkan gazeteler de Türkiye'ye göçü konu edinerek, Türkiye'nin Larnaka Konsolosu Asaf Bey'in Adadan göçü teşvik edici siyaset takip ettiğini yazmışlardır.²⁶ Ancak burada, Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan ve Kıbrıslı Türklere tanınan hakk-ı hıyar da göz ardı edilmemelidir. Zira Kıbrıs'ın Larnaka şehrinde bulunan Türkiye Konsolosluğu'nun birinci vazifesi şüphesiz, hakk-ı hıyardan istifade etmek için kendilerine müracaat edenlerin resmi işlemlerini hızlandırmak ya da kolaylaştırmaktır. Diğer taraftan aynı tarihlerde, genç Türkiye Cumhuriyeti nüfus ihtiyacını karşılamak için mübadele sözleşmeleri yoluyla, Osmanlı bakiyesi Müslüman Türk nüfusu kendi topraklarına taşıdığı dikkate alınırca, Türkiye'nin Kıbrıslı Türklerin göçüne yönelik yapmış olduğu kolaylıklar anlaşılabilir bir tutumdur.

Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye göçü, hakk-ı hıyarın son bulmasından sonra da devam etmiştir. Bilhassa, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Adada yaratmış olduğu iktisadi ve mali bunalım, 1931 İsyanı'nın getirmiş olduğu istibdat ve Maarif meseleleri, Ada Türklerinin Anadolu'ya göçünü teşvik etmiştir. Kıbrıs'ta haftalık çıkan Ses Gazetesi'nin 29 Nisan 1935 tarihli haberine göre Kıbrıs'tan göçün başlıca sebebi, 'Kıbrıs Türk köylüsünün borç altında ezilmesi'dir.²⁷ Yine aynı habere göre, Kıbrıs'tan yaklaşık 20.000 kişinin göç edeceği rivayetlerinin de Ada sathında dolaştığını öğrenmekteyiz.²⁸ Bu göç rivayetleri doğru olmalı ki, İngiliz yönetimini bile göçü önleyici ya da zorlaştırıcı tedbirler almaya yönlendirmiştir. Örneğin, İngiltere Koloniler Bakan Yardımcısı Dawes, 17 Mayıs 1935 tarihli bir raporunda Kıbrıs Valisi'nin, Adadaki Türk konsolosunun Türkleri Kıbrıs'tan ayrılmaya teşvik ettiğini, bunun önüne geçebilmek adına Türkiye'ye gitmek isteyenlere güclükler çıkartılması gerektiğini, pasaport almak isteyenlerden teminat alınmasını önerdiğini yazmaktadır.²⁹ Kıbrıslı Rumların Enosis hülyasını gerçekleştirmede önemli bir gelişme olan Adadaki Türk nüfusunun azalması, Enosis'e karşı duran İngiltere'yi de endişelendirmiştir. Bu tarihten sonra İngiltere'nin Adada nüfus dengesini koruyucu politikalar izlediği anlaşılmaktadır. İleriki yıllarda da görüleceği gibi İngiltere, Rumların ve Yunanistan'ın Enosis isteklerine, Adadaki Türk varlığını işaret ederek karşı durabilmiştir. İngiltere'nin iç tedbirler yoluyla, pasaport için 10 pound teminat istemesi ve göçü önlemeye yönelik politikasına, 14 Eylül 1938 tarihli konsolos raporundan anlaşıldığı kadarıyla³⁰, Türkiye'nin de Kıbrıs'tan göçmen başvurularını kabul etmemeye başlayarak destek verdiği görülmektedir. Ancak bu rapora göre, konsolosluğun Türkiye'ye göçü önlemek adına her türlü önlemi almış olmasına rağmen, birçok Kıbrıslı Türk'ün Ada sahillerinden Anadolu kıyılarına kaçak olarak kayıklarla geçmeye çalıştığı ve Adadan Türkiye'ye göç noktasında yapılacak küçük bir müsamahanın, binlerce kişinin Türkiye'ye hicretini intac edecek vaziyette olduğu anlaşılmaktadır.

²⁴ Mehmet Demiryürek, "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923-1926)", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 115, Temmuz 2003; Zafer Çakmak, "Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)", *A.Ü., Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 36, Erzurum 2008; Hikmet Öksüz, "Lozandan Sonra Kıbrıs Türklerinin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum*, Cilt: 32, Sayı: 187, 1999, ss. 35-38.

²⁵ Gürel, *a.g.e.*, s. 184.

²⁶ Ahmet An, *Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması*, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 1997, s. 75-76.

²⁷ Ahmet An, *Kıbrıs Türk Toplumunun Geri Kalmışlığı (1892-1962)*, Şadi Kültür ve Sanat Yay., Lefkoşa, 2006, s. 59.

²⁸ An, *Kıbrıs Türk Toplumunun Geri Kalmışlığı*, s. 59.

²⁹ Gürel, *a.g.e.*, s. 185.

³⁰ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Belge No: 030.10.124.887.3

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Kıbrıs Türklüğü için Adadan yapılan göçlerin en mühimi şüphesiz genç, dinamik, üretken nüfusun Adadan ayrılmış olmasıdır. Bu vaka sadece geçmişle ilgili bir durum olmayıp, günümüzde de halen devam etmektedir. Kıbrıs'ta liseyi bitiren ve yüksek tahsil için Türkiye'ye veya diğer ülkelere giden birçok Kıbrıslı Türk geri dönmemiştir. Bugün beyin göçü olarak adlandırılan bu durum, Kıbrıs Türklüğünün geçmişten günümüze en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Kıbrıs'tan yapılan bu beyin göçünün muhteviyatında, tahsilli kişilerin yanı sıra esnaf ve zanaatkarların da olması Kıbrıs Türklüğünün iktisadi, sosyal ve hatta siyasal hayatta geri kalmasının en önemli sebeplerinin başında gelmektedir. Bu konu ile ilgili 14 Eylül 1938 tarihli konsolosluk raporunda şu ifadeler yer almaktadır:

Yalnız diğer bir kısım muhacirler vardır ki bunların hicretleri devam etmektedir. Bunlar da tahsillerini ikmal için Türkiye'ye gidenlerdir ki hemen bilâ-istisna Türkiye'de kalmakta ve yavaş yavaş Kıbrıs'la alakalarını fek eylemektedirler. Tabii ırkdaşlarımızın okuyup münevver bir ferd olarak yetişmeleri gerek kendileri için ve gerek memleketimiz için çok fâidelidir. Fakat neticede Kıbrıs'ta münevver zümresinden kimse kalmamaktadır ki ileride bu cihet, Kıbrıs Türklerinin yalnız esnaf ve köylüden ibaret bir kitle olarak kalmalarını mucip olacaktır.³¹

Konsolosluk raporunda, durumun vahametini ortaya koymak adına, Kıbrıs Türklerinin yalnız esnaf ve köylüden ibaret bir kitle olarak kalacağı söylenmesine rağmen, eksik olan taraf, Kıbrıs Türklerinin yalnız esnaf ve köylüden mürekkep değil sadece köylüden oluşacak olmasıdır. Çünkü aynı rapor, Kıbrıs Türklerinin iktisadi vaziyetlerinin kötü olduğunu ve bunun sebeplerinin başında Ada genelinde ticaretin Rumların elinde olduğunu belirtmektedir. Demek ki, Kıbrıslı Türkler, hem tahsilli gençlerin yurtdışına göç etmesi nedeniyle hem de ticarete rekabet edebilecek esnaf ve zanaatkârların sayılarının yok denecek düzeyde olmasından dolayı, toplumsal ihtiyaçları kendi kendine giderilmesi konusunda ciddi seviyede insan kaynağı sorunuyla karşılaşmışlardır. İşte bu sorun Kıbrıs Türklüğünün ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatta geri kalmışlığının kör düğümünü oluşturmaktadır.

Kıbrıs Türklerinin Adadan göç etmelerinden kaynaklanan iktisadi, toplumsal ve siyasal travma, 20. yüzyılın ortalarından son çeyreğine kadar derinleşerek devam etmiştir. 1955–1974 arası dönemde Adanın Türk nüfusu göç vererek azalmaya devam ederken, yetişmiş insan gücü eski dönemlerden farklı olmamıştır. 1955–1974 arası dönemin bir önceki yıllardan en önemli farkı, Kıbrıslı Türklerin zar zor yetiştirdiği kalifiyeli insan kaynağını, bu dönemde çatışmalarda kaybetmesi ya da toplumsal ilerlemenin hizmetine koşamaması olmuştur. Mesela 1964 yılında Türkiye'de üniversite eğitimi gören yaklaşık beşyüz Kıbrıslı Türk, savaşmak için Kıbrıs'ın Erenköy bölgesine gitmiştir.³² Özetle söyleyebiliriz ki, İngiliz idaresi ile birlikte çok sayıda Kıbrıslı Türk, İngiliz yönetimin baskısı, Enosis korkusu, Adanın geleceğinin belirsizliği, ekonomik sıkıntılar, Türk-Rum çatışması yüzünden Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalmış ve bunun neticesinde Adanın nüfus dengesi Türklerin aleyhine, Rumların lehine değişmiştir.

Kıbrıs olaylarının bir neticesi olarak meydana gelen Kıbrıs Barış Harekâtı sonucunda Ada kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölünmüş ve Türkiye, Adanın yaklaşık %34'ünü kontrolü altına almıştır. Yapılan müzakereler, Kıbrıs'ta iki toplumu bir araya getirecek bir sonuç vermeyince, bu defa gerek Türkiye gerekse de Kıbrıs Türk Yönetimi, Adanın kuzeyinde, Barış Harekâtı neticesinde elde edilen topraklarda yeni bir idare kurma yoluna gitmiş, bunun üzerine 1 Ekim 1974 tarihinde Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi kurulmuştur. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi ve sonrasında 13 Şubat 1975 tarihinde kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD), Adadaki fiili durumu hukuki bir zemine kavuşturarak, KTFD topraklarını yeniden üretime koşmak için çalışmalarına başlamıştır. Bu dönemde KTFD'nin en çok ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin başında, her türlü insan kaynağı

³¹ BCA, 030.10.124.887.3.

³² Arslan Mengüç, *Anılarla Erenköy*, İstanbul, 2005.

gelmiştir. Bir taraftan 1955–1974 arası dönemde meydana gelen çatışmalar nedeniyle Kıbrıslı Türklerin göçü, diğer taraftan da 1974 Savaşı dolayısıyla Adanın kuzeyinden güneyine göç etmek zorunda kalan Rumlar, KTFD topraklarında ciddi bir insan gücü açığının doğmasına neden olmuştur. Her ne kadar Viyana Sözleşmesi gereğince, Adanın güneyinde kalan Türkler kuzeye göç etmişse de, bu değişim yine de gereksinim duyulan iş gücü açığını kapatmaya yetmemiştir.

Kıbrıs'ta azalan Türk nüfusu her zaman için Kıbrıs Türk liderliğinin zihninde bir sorun olarak yer almış ve bu soruna bir hal çaresi bulmak için zaman zaman çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimlerden birisi de, Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkleri geri getirmektir. Rauf R. Denктаş'ın 1967 yılına ait anılarını okuduğumuzda, bu fikirleri açık bir şekilde görebilmekteyiz. Denктаş'ın önerisine göre, Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkler gizlice Adanın Türk bölgelerine yerleştirilmeli ve böylece Adadaki nüfus dengesi korunmalıdır.³³ Buradan açık bir biçimde anlayabiliyoruz ki, Kıbrıs'a Türkiye'den nüfus nakli konusu, en azından şimdilik, 1974 sonrasında birdenbire ortaya çıkmış bir konu değildir. Bir diğer ifadeyle, 1960'lı yılların ortalarından itibaren, Kıbrıs'ta azalan Türk nüfusunu yeniden çoğaltmak adına Adaya Türkiye'den nüfus göçürülmesi, hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ın ilgili çevrelerinde tartışılmakta olup, eldeki kaynaklar her ne kadar bu fikrin 1974 öncesi var olduğunu gösterse de, fiili durumun ancak 1974 sonrasında gerçekleştiğini göstermektedir. 1974 sonrası Kıbrıs'a yapılan göçlere bakıldığında zaman; tarım işgücü adı altında çok sayıda insanın Türkiye'den geldiği görülmektedir.

Göçün Planlanması

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi tarım işgücü adı altında gelenler, Adanın ortaya çıkan emek/işgücü açığını kapatmak ve böylece yeni devletin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak için gelmiştir ya da getirilmiştir. Kıbrıs'ın en önemli gelir kaynaklarının başında turizm ve ardından da tarım gelmektedir. 1975 yılına ait kayıtlara göre, Kıbrıs'taki işgücünün %40 tarım kesiminde çalışmaktadır.³⁴ 1974 yılında patlak veren savaşın Adanın kuzeyinde meydana geldiğini ve bu nedenle savaşın yaratmış olduğu tahribatın en ağır hissedildiği bölgenin kuzey olduğunu göz önünde bulundurursak, savaş sonrasında Adanın Türk Bölgesi'nde ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal kargaşayı tasavvur etmek zor olmayacaktır. Milliyet Gazetesi'nin 11 Ocak 1975 tarihli bir haberinde Kıbrıs Türk Bölgesi'ndeki narenciyenin nüfus boşluğu nedeniyle toplanamadığı yer almaktadır.³⁵ Tarım kesiminin ekonomiden bu denli yüksek bir pay aldığı bir ortamda şüphesiz, yapılacak en önemli hamle, tarım kesimini yeniden ihya etmek için savaş sonrası ortaya çıkan söz konusu nüfus boşluğunu doldurmak olacaktır. Türkiye'den organize bir şekilde işgücü getirilmeden önce, Kıbrıs'ta çalışan Türkiye uyruklu işçilerin sayısı ise 1 Eylül 1975 tarihli verilere göre 910 kişi olarak gösterilmektedir.³⁶ Kıbrıs işlerinden sorumlu koordinatör Ziya Müezzinoğlu ile KTFD Başkanı Rauf Denктаş'ın üzerinde uzlaştıkları Türk Dışişleri Bakanlığı'nda 'en gizli' damgasıyla sadece elli adet basılan bir yönetmelik³⁷ çerçevesinde, Adaya işgücü aktarılması kararlaştırılmıştır.³⁸ Yönetmeliğe göre Kıbrıs Türk Bölgesi'ne Güney'deki tüm Türkler gelse dahi Kuzey'de yeterli düzeyde işgücü sağlanamayacağından, bir an önce bölgenin nüfus yönünden doldurulması icap ediyordu.³⁹ Nitekim Savaş öncesinde bölgede yaklaşık 234 bin kişi yaşamaktaydı ve bu sayı Savaş sonrasında 70 bine düşmüştü, bu sayının da yaklaşık 20 binini

³³ Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Hatıraları*, Cilt 4, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997.

³⁴ *Milliyet Gazetesi*, 09.12.1975.

³⁵ *Milliyet Gazetesi*, 11.01.1975.

³⁶ *Milliyet Gazetesi*, 09.12.1975.

³⁷ KTFD İstemi Üzerine, Kıbrıs'ın Türk Bölgesindeki İşgücü Açığının Türkiye'den Gönderilecek İşgücü ile Kapatılmasına İlişkin Yönetmelik.

³⁸ Mehmet Ali Birand, *Diyet*, 3. Baskı, Karacan Yayınları, İstanbul, 1979, s. 92.

³⁹ Birand, *Diyet*, s. 92.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Rumlar oluşturmaktaydı.⁴⁰ Bu rakamlar Kuzey'deki nüfus boşluğunun ne kadar vahim bir noktada olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

2 Ağustos 1975 tarihinde Viyana'da imzalanan 'Nüfus Mübadelesi Antlaşması' doğrultusunda savaş sonrasında Güneyde kalan Kıbrıslı Türkler, Adanın kuzeyine göç etmeye başlamıştır. 1975'in sonunda tüm Kıbrıslı Türklerin, kuzeye göçü tamamlanmıştır.⁴¹ Bu anlamda Türkiye'den işgücü getirilmesinin yoğun bir şekilde 1976 yılından sonra yaşanması tesadüfi değildir. Zira Nüfus Mübadelesi neticesinde ne kadar Kıbrıslı Türkün Kuzeye göç edeceği kesin olmadığı gibi, diğer taraftan aynı şekilde ne kadar Kıbrıslı Rum'un da Mübadele çerçevesinde Güneye göçeceği belli değildi. Bu nedenle Kuzeyde oluşabilecek nüfus boşluğunu kestirebilmek oldukça güçtür. Nihayetinde 1976 yılına gelindiğinde mübadelenin sonuçları kesinleşmiş ve Güneydeki tüm Kıbrıslı Türklerin Kuzeye göçü gerçekleşirken, Kuzeyde de yaklaşık 7.100 Rum kalmıştır.⁴² İlk başlarda Türk bölgesindeki işgücü açığı için 10 bin tarım iş gücünün Türkiye'den getirilmesi gündeme gelmiştir. Türkiye'den işçi getirileceği söylentileri üzerine Kıbrıslı Rum Yetkililer Uluslararası Çalışma Örgütü'ne başvurarak, böyle bir işçi göçünün gelmesi durumunda Adanın nüfus dengesi değişebileceği gibi aynı zamanda savaşın yaratmış olduğu işsizliğe yeni yük binmesiyle Kıbrıslıların yeniden işlerinden olabilecekleri gerekçesiyle Örgütten önleyici tedbirler almasını istemişlerdir.⁴³ Ancak ileriki yıllara bakıldığında, Rumların bu yöndeki çabalarının sonuçsuz kaldığı görülmektedir.

Türkiye'den gelecek tarım işgücünün projelendirilmesinde, Kıbrıslı ve Türkiyeli yetkililerin beraber hareket ettikleri görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, Kıbrıs'a bu dönemde Türkiye'den işgücü gönderilmesinde taraflar ortak hareket etmiş olup, bu noktada tek taraflı bir irade söz konusu değildir. Yani Türkiye tek taraflı olarak Kıbrıs'a nüfus nakli ipini göğüslememiştir. Tüm planlamalar KTFD'nin yetkilileriyle birlikte yapılmıştır. Savaş sonrasında Kuzey Kıbrıs'ın yeniden organizasyonu için Türkiye'den Başbakan Bülent Ecevit'in talimatıyla Devlet Planlama Teşkilatı eski Müsteşarı tecrübeli bürokrat ve diplomat Ziya Müezzinoğlu, Kıbrıs Eşgüdüm Kurulu Başkanı olarak görevlendirilmiştir. Müezzinoğlu Ağustos 1974 yılında görevine başlamış ve yaklaşık bu görevi onbir ay sürdürmüştür. Müezzinoğlu'nun amaçları başlıca üç maddede toplanabilir:⁴⁴

- Kıbrıs Türk Toplumuna kişiliğini vermek
- Ekonomiyi yeniden canlandırmak
- Devlet kurulmasına yardımcı olmak

Ziya Müezzinoğlu koordinatörlüğünde Türkiye'nin bu amaçları gerçekleştirmek üzere aşağıdaki politikaları tatbik ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre:⁴⁵

- Kıbrıs TC Yardım Heyeti kuruldu
- Nüfus açığını kapatmak için dışarıda yaşayan Kıbrıslı Türklere Adaya dönmeleri için çağrıda bulunuldu
- Ekonomiyi her alanda kalkındırmak adına Türkiye'deki İktisadi Devlet Kuruluşları'ndan teknisyenler getirildi

⁴⁰ Birand, *Diyet*, s. 90.

⁴¹ Ayla Gürel, Mete Hatay, Christalla Yakinthou, *Kıbrıs'ta yerinden olmak Sivil ve Askeri Çatışmanın Sonuçları*, Rapor 5, PRIO Cyprus Centre, 2012, s. 10.

⁴² Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 28.06.1976.

⁴³ "Rumlar Kıbrıs'a Türk İşçi Yollanmasına Karşı", *Milliyet Gazetesi*, 25.06.1975.

⁴⁴ Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 29.06.1976.

⁴⁵ Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 29.06.1976.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

- Elektrik, su, telekomünikasyon ve ulaşım gibi altyapı projeleri başlatıldı

Sermayenin, kalifiyeli insan gücünün ve istikrarın olmadığı Kıbrıs'ta, bir taraftan bunlar yapılırken, diğer taraftan da Adaya Türkiye'den tarım işgücü adı altında nüfus gelmeye başlamıştır. Kıbrıs'a gelen ilk dalga nüfusun sayısının ne kadar olduğunu kesin olarak söylemek bugün bile imkânsızdır. Zira bu dönemde Türkiye'den Kıbrıs'a yapılan göçler kısa süreler zarfında ve dalgalar halinde kitlesel olduğu gibi, bireysel halde göç edenlerin sayısı da kitle oluşturacak düzeylere varmıştır. Eğer yapılan göçler esnasında KTFD'nin yetkilileri resmi kayıt tutmuşlar ise, belki bu kayıtlardan sayıları tespit etmek mümkün olabilir. Bunun dışındaki her sayı tahmine dayanmaktadır. Örneğin Fransa'da yayımlanan Le Monde Gazetesi'nin verdiği habere göre, Türkiye'den gönderilen göçmenlerin sayısını Lefkoşa'daki batılı diplomatlar 20 bin, Kıbrıslı Rum otoriteleri 50 bini aşkın, Kıbrıslı Türk otoriteleri ise 10 bini geçmez şeklinde vermektedir.⁴⁶

İddia edilen sayıların farklı olmasının bize göre beş önemli nedeni vardır. Birincisi, Kuzey Kıbrıs'a giriş ve çıkışların tam olarak kontrol edilip, sağlıklı kayıtların tutulmamasıdır. İkincisi, Türk tarafının sayıları küçümsemesi, Rum tarafının ise abartmasıdır. Üçüncüsü, gelip yerleşen nüfus içerisinde Adanın koşullarını beğenmeyip, geri dönen önemli sayıda insanın hesaba katılmamasıdır. Dördüncüsü, Harekât sonrası başlayan göçlerin süreklilik, plansızlık ve kontrolsüzlük arz etmesi nedeniyle, hareket halindeki göçmen nüfus ile yerleşik haldeki göçmen nüfusun sayılarının net olarak tespit edilememesidir. Beşincisi ve en önemlisi, Türkiye'den gelen nüfusun tanımlanma sorununun yaratmış olduğu karışıklıktır. Peki nedir bu tanımlama sorunu? Bu soruya biraz ayrıntılı cevap vermeye çalışalım.

Harekât sonrası Türkiye'den Kıbrıs'a iki farklı göç hareketi yaşanmıştır. Bunlardan birincisi, Türkiyeli nüfusun tarım işgücü adı altında gelenleri. Bunlar da kendi içinde devlet kontrolünde getirilenler ve kendi başına gelenler olmak üzere kabaca ikiye ayrılır. Bunun ayrıntılarını aşağıda göreceğiz. İkincisi ise, Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türklerin, Harekât sonrasında ortaya çıkan barış ortamından dolayı geri dönüşleridir. Yukarıda da bahsi geçtiği üzere, Harekât sonrasında, dışarıda yaşayan Kıbrıslı Türklere Adaya geri dönmeleri için çağrı yapılmıştır. Ancak bu çağrıya kulak verip Adaya dönenlerin ne kadar kişi olduğunu bilmiyoruz. Fakat Türkiye'den planlı getirilen tarım işgücünün, 'Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkler' adı altında gösterildiğini görmekteyiz. Bu yöntemle başvurulmasının nedeni şüphesiz; Türkiye'nin de tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan sorumluluklarıdır. Çünkü Adaya nüfus nakli konusunda Türkiye, uluslararası çevrelerden, uluslararası hukuku ihlal ettiği iddiasıyla çok sayıda eleştiri almıştır. Türkiye yöneltilen en ciddi suçlama, 'Harb zamanında sivillerin korunmasına dair 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesini⁴⁷ ihlal ettiği noktasında gelmiştir.

⁴⁶ "Atilla Hattı Gittikçe Sağlamlaştı, Hiçbir Şey Sızdırmaz Oldu", *Milliyet Gazetesi*, 04.09.1976.

⁴⁷ Sözleşme, 21 Ocak 1953 gün ve 6020 sayılı Kanunla onaylanmış ve 30 Ocak 1953 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. **Harb zamanında sivillerin korunmasına dair 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi Madde. — 49:** Himaye gören şahısların, işgali altındaki topraklardan şagil devletin kendi topraklarına veya işgal edilmiş olsun olmasın başka bir devletin topraklarına ferdi olarak veya kitle halinde cebren nakilleri veya tehcirleri, her ne sebeple olursa olsun, yasaktır. Mamafih, şagil devlet, halkın emniyeti veya mücbir askerî sebepler icabettirirse, muayyen bir işgal mıntakasının kısmen veya tamamen tahliyesine tevessül edebilir. Tahliyeler, himaye gören şahısların – buna maddeten imkân olmadığı haller müstesna - ancak işgal altındaki topraklarda yer değiştirmelerini intaç edebilir. Bu suretle tahliye edilen halk, bu mıntakada muhasamat sona erer ermez tekrar yerlerine iade olunacaklardır.

Şagil devlet, bu tahliye ve nakillere tevessül ederken, himaye gören şahısların imkân nispetinde münasip tesisata kabul edilmelerini, yer değiştirmelerin memnuniyeti mucip sıhhat, hıfzıssıhha, emniyet ve iaşe şartları altında vukubulmasını ve aynı aile efradının birbirlerinden ayrılmamalarını temin edecek surette hareket eyliyecektir.

Hami devlet, nakillerden ve tahliyelerden, vuku bulur bulmaz, haberdar edilecektir. Şagil devlet, halkın emniyeti ve mücbir askerî sebepler zaruri kılmadıkça, himaye edilen şahısları harb tehlikelerine bilhassa mâruz mıntakalarda alıkoyamaz.

Şagil devlet, işgal ettiği topraklara bizzat kendi halkının bir kısmını tehcir veya nakledemez. *Resmi Gazete: 30 Ocak 1953, Sayı:8322, Düstur: III. Tertip, C.34.*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesinin ilgili hükmüne göre, 'Şagil devlet, işgal ettiği topraklara bizzat kendi halkının bir kısmını tehcir veya nakledemez.' Muhtemelen Türkiye bu eleştirilerin önüne geçmek için 'gizli, planlı ve örgütlü' olarak göç ettirdiği tarım işgücünü dünyaya 'Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkler' diye servis etmeye çalışmıştır. Bu amaçla Kıbrıs'a yerleştirilen göçmenlere yönelik özel kimlik belgeleri düzenlenmiştir. Bu kimlik belgelerinde, devletin adı, kimlik numarası, verildiği tarih, mühür, kişinin fotoğrafı, adı soyadı, doğum yeri, doğum tarihi, mesleği, ana baba adı ve soyadı, tabiiyeti, ve adres bilgileri yer almakta olup,⁴⁸ Kıbrıs Türk otoriteleri tarafından görevlendirilen memurlar, köy kahvehanelerinde göçmenleri toplayıp bu bilgileri toplamışlardır. Türkiyeli göçmenler için hazırlanan bu kimlik belgelerinde kişilerin doğum yeri kısmına, yerleştirildikleri köye ya da bölgeye en yakın Türk köylerinin adı yazılmıştır. Örneğin Karpaz Bölgesi'ne yerleştirilen Türkiyeli göçmenlerin bir kısmı 1974 öncesinde tamamen Türk köyü olan Galatya/Mehmetçik'e, bir kısmı da aynı özelliğe sahip Kaleburnu Köyü'ne kayıt edilmişlerdir. Böylece bu gibi Türk köylerinin nüfus sayıları artırılmıştır. Fakat tüm bu olup bitenler Kıbrıslı Türk yetkililer tarafından, 'Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türklerin iskânı' olarak dillendirilmiş ve dünya kamuoyuna bu şekilde sunulmuştur. KTFD Çalışma, Rehabilitasyon ve Sosyal İşler Bakanı İsmet Kotak, nüfus aktarmak suretiyle Kıbrıs'ın kolonize edilmekte olduğuna ilişkin bir soru üzerine aşağıdaki yanıtı vermiştir:

Yıllarca ikinci sınıf vatandaş durumuna düşürülüp ekonomik yetersizliğe itilen ve 1931 yılından beri Adayı terke zorlanan Kıbrıslı Türklerin ve ailelerinin yoğun bir şekilde Adaya dönmeleri kimseyi tedirgin etmemelidir. Bu, onların en doğal ve yasal hakkıdır. Nitekim 1960'tan sonra da Rumlar, çeşitli Afrika ülkelerinden, Mısır'dan ve Yunanistan'dan benzeri uygulama ile binlerce Yunanlıyı Adaya getirmişler, bunlara Anayasaya dayanarak yurttaşlık hakkı tanımışlardır.⁴⁹

Türkiyeli göçmenlere yönelik hazırlanan özel kimlik kartı uygulaması istenilen çıktıyı vermemiş olmalı ki sonrasında bu uygulamadan vazgeçilerek, göçmenlerin gerçek bilgilerini içeren KTFD kimlik belgeleri hazırlanarak onlara dağıtılmıştır. Tüm bunlardan dolayı Adaya ne kadar Türkiyeli göçmen geldiği ve ne kadarının orada yerleşip kaldığının sayısı henüz tam olarak belli değildir. Ancak bazı araştırmacılar, Harekât sonrası Türkiye'den gelen göçmenlerin sayısını yaklaşık 30 bin olarak vermektedirler.⁵⁰ Başka bir araştırmaya göre, 1975-1979 yılları arasında Kuzey Kıbrıs'a yerleşen göçmen sayısı 82.500 kişidir, ancak bu nüfusun %20-25'i geri dönmüştür.⁵¹

Türkiyeli Göçmenlerin İskânı ve Toprak Dağıtımı

Türkiyeli göçmenlerin iskânında öncelikle, Türk bölgesinde yer alan boş köyler ve nüfus boşluğu tespit edilmiştir. Ardından Türkiye ile KTFD arasında Şubat 1975 tarihinde Tarım İşgücü Protokolü imzalanmıştır.⁵² Protokolün imzalanmasıyla göçmen nakli girişimlerine başlanılmıştır. Bu kapsamda; Türkiye'de iskân müdürlükleri, valilikler, kaymakamlıklar ve muhtarlıklar vasıtasıyla, belirlenen bölgelerde hazırlıklar yapılmıştır. Buna göre, toprakları baraj gölü altında kalmış veya kalacak, heyelan bölgesi ilan edilmiş, orman içinde kalmış köylerin bulunduğu 14 ilde

⁴⁸ Kıbrıs Cumhuriyeti Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Kimlik Kartı, *İsmail Şahin Özel Arşivi*.

⁴⁹ Milliyet Gazetesi, 27.10.1975.

⁵⁰ Rebecca Bryant, Christalla Yakinhou, *Cypriot Perceptions of Turkey*, TESEV, İstanbul, 2012, s. 27.

⁵¹ Hatice Kurtuluş, Semra Purkis, *Kuzey Kıbrıs'a Türk Göçünün Niteliği ve Göçmenlerin Ekonomik Sosyo-Mekânsal Bütünleşme Sorunları*, Proje No: 106K330, Ankara, Nisan 2009, s. 60.

⁵² Protokol kapsamında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde göçmenlerin (Güney Kıbrıs'tan ve Türkiye'den gelen) esenlendirilmeleri, konut onarımı, yarım kalan konutların tamamlanması ve donatımı için Türkiye ile KTFD arasında, 94 Milyon TL tutarında bir proje hazırlanmış ve proje Şubat 1976 tarihinden itibaren uygulanmaya konulmuştur. *Milliyet Gazetesi*, 27.10.1975.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

resmi makamlar ve radyo kanalıyla, Kıbrıs'a göçmen alınacağı duyuruları yapılmıştır.⁵³ Duyurulara eşzamanlı olarak da, duyuru yapılan bölgelere resmi görevliler gönderilerek, bölge halkı göçe teşvik edilmiştir. Göç etmeyi kabul edenler, resmi görevliler tarafından hazırlanan göçmen listelerine kayıt edilmiştir. Büyük bir gizlilik ve planlı bir şekilde yürütülmeye çalışılan iskân politikasında, Türkiye'den getirilecek nüfus üzerinde herhangi bir sınıflandırma yapılmadan, ihtiyaç duyulan kalifiyeden ziyade, gelişigüzel insanlar Türkiye'den getirilmeye başlanmıştır. İçel, Karadeniz, İç ve Doğu Anadolu, Gaziantep ve Adana yöreleri başta olmak üzere Türkiye'nin birçok bölgesinden Adaya göç yaşanmıştır.⁵⁴ Kıbrıs'ın Fethi (1571) sonrasında yapılan iskân politikası ile mukayese edecek olursak, yaklaşık 400 yıl evvel yapılan göç politikasının daha profesyonel olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Fetih sonrasında Adanın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bir iskân politikası ortaya konmuşken, 1974 sonrasında Adanın ihtiyaçları çok dikkate alınmamıştır. Şüphesiz, Adanın Savaştan ve göçlerden kaynaklanan bir işgücü açığı vardır. Ancak bu açık, iklim koşulları bile dikkate alınmaksızın rastgele kapatılma yoluna gidilmiştir. Bunun yanında söz konusu işgücü açığı genelde aynı meziyetlere sahip insanlarla doldurularak, ekonominin çok yönlülüğü ihmal edilmiş ve böylece kısa zaman sonra Adanın kuzeyinde homojen bir işgücünün ortaya çıkmasına neden olunmuştur. Tüm bunların neticesinde, Türkiye'de kendi tecrübeleriyle bir şekilde hayatta tutunabilen göçmenler, yeni hayatlarına bu tecrübeleri aktaramadıkları gibi, hayatlarında daha önce karşılaşmadıkları işleri yapmak zorunda kalmışlardır. Bu sorun kısa sürede hissedilmese de uzun vadede kendini ekonomik kalkınmada göstermiştir. Dönemin Kıbrıs Büyükelçisi Asaf İnhan, 74 sonrası Türkiye'den yapılan göçlerle ilgili olarak verdiği bir mülakatta aşağıdaki bilgileri dile getirmiştir:⁵⁵

Getirilenlerin durumunun, yaşam seviyelerinin ve düzenlerinin hiç düşünülmediği, gerçekleştirme planlamasının, programlama hesabının yapılmadığı görüldü. Prensipte böyle bir takviye gerekliliği düşüncesi hiç şüphesiz desteklenir. Ancak, ailelerin seçilmesine ve sevklerine acele ile girişilmesi ve günlük plansız uygulamalar birtakım olaylara, üzüntülere ve tepkilere neden oldu... Karadeniz bölgelerinden, İç ve Doğu Anadolu'dan, Kayseri'den, Erzurum-Kars tarafından teşvik edilerek aceleyle toplanan fakir aileler, yerleşmekte ve uyum sağlamakta güçlüklerle karşılaştılar.

Çoğunluğu Türkiye'nin dağlık, kırsal, orman, baraj altı kalmış, toprağı yetersiz, köy vasfını yitirmiş köylerinden olan bu insanlar devlet teşvikiyle⁵⁶ Kıbrıs'a gitmişlerdir. Kıbrıs'a devlet desteğiyle göçürülen kabileler 'özel göçmen' statüsü adı altında Adaya getirilmişler ve sevkiyatları devlet tarafından karşılanmıştır. Örneğin Trabzon vilayetinden göçürülen 'özel göçmenler' Ulusoy Firması'nın otobüsleriyle Mersin'e getirilmiş ve oradan da gemi yoluyla Kıbrıs'a götürülmüşlerdir. Bu süreçteki tüm masraflar, devlet tarafından ödenmiştir. Anadolu'nun muhafazakâr bölgelerinden büyük bir ümit ve aynı zamanda belirsizlik içerisinde Adaya gelen bu insanların bir kısmı, iklimsel, toplumsal, siyasal, iktisadi, dini ve psikolojik nedenlerden dolayı, bir kısmı da sunulan imkanları beğenmeyerek geri dönmüşlerdir. Bundan başka planlı bir şekilde başlayan iskânların, kısa zamanda yerini plansızlığa, sahihsizliğe ve kargaşaya bırakması da geri göçleri tetiklemiştir. Yaşanan kargaşayı Mehmet Ali Birand gözlemlerine dayanarak şöyle anlatmıştır:

Büyük gizlilik içinde ve planlı şekilde yerleştirilmeye başlanan Türklerin ikinci kafilesi yola çıkarken, İngilizler üslerdeki 8 bin Türk'ü bırakınca her şey altüst oluverdi.

⁵³ Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*, s. 60; Mete Hatay, *Beyond Numbers*, PRIO Report 4/2005, PRIO Cyprus Centre, Oslo, 2005, s. 12.

⁵⁴ Hatay, *a.g.e.*, s. 12.

⁵⁵ Gül İnanc, *Büyükelçiler Anlatıyor Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970-1991)*, Türkiye İş Bankası Yay., İst., 2007, s. 42.

⁵⁶ Aşağıda görüleceği üzere göçmenlerin bir kısmı doğrudan devlet eliyle getirilirken ve bu noktada doğrudan teşvik söz konusu iken, diğer gruplar devlet eliyle gelmeseler de devletin Kıbrıs'ta sunduğu imkânlardan yararlanmışlardır. Burada ise dolaylı teşvik bahsi vardır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Gelenler, Türkiyeliler için ayrılan köylere nakledilmek zorunda kaldı. Bir kez daha sistem bozulunca, orman köyleri ilk gördükleri deniz kenarı köyelerine yerleştirilmeye, hayatında portakal görmemiş balıkçı Karadeniz köyleri tarlalara konmaya başladı. Sonuç olarak kargaşa arttığı gibi, hem din görgüsü hem de yaşantısı Kıbrıslı Türklerden son derece farklı olan yeni gelenlerle yöre halkı arasında büyük sürtüşmeler çıktı.⁵⁷

Peki bu insanlara ne vaat edilmişti de kundaklarındaki çocuklarıyla binlerce kilometre yol katedip, savaştan yeni çıkmış, geleceği belirsiz ve bilmedikleri bir Adaya gelmeye ikna olmuşlardır. Öncelikle bu insanların çoğunluğu, Anadolu'nun köylerinde yaşayan, geçim darlığı çeken, çok nüfuslu bir aile ve sülalaya sahip, eğitim seviyeleri yok denecek düzeyde, devletin sunduğu kamusal ve altyapı hizmetlerinden nasiplenememiş, bildiğimiz 1970'lerin standart Anadolu köylü protipindeki kişilerden oluşmakta olup, sahip oldukları bu sosyolojik şartlardan dolayı da büyük bir kısmı milliyetçi ve muhafazakâr bir düşünce yapısının içinde yer alıyorlardı. Yoksa iddia edildiği gibi bu kimseler geldikleri yerlerin toplumsal tabakasının en altında yer alan, 'işe yaramaz, hukuk tanımaz, çapulcu' kimseler değillerdi. O günün şartlarında Anadolu köylüsünün tipik özelliklerini taşıyorlardı ve geçim sıkıntısı içerisindeydiler. Ayrıca birçoğu doğal ve kanuni nedenlerden dolayı iskâna namüsaıt köylerde oturuyorlardı ve devlet tarafından Anadolu'nun başka yerlerine iskân edilmeleri gündemdeydi. Mevcut şartlar böyle olunca, göç duyurusu yapılan bölgelerin köylerinde Kıbrıs için sıkı bir propaganda faaliyeti yapılmaya başlanmış ve köylülere göç koşulları, ev, arazi ve sosyal haklar gibi verilecek imkânlar olduğundan daha da abartılarak insanlar göçe ikna edilmeye çalışılmıştır.⁵⁸ Göçü teşvik edici konuşmalardan ikna olanlar adlarını göçmen listelerine yazdırarak, göç hazırlıklarına koyulmuşlardır. Göçmen listeleri hazırlandıktan sonra Mayıs 1975 tarihinden itibaren Kuzey Kıbrıs'a göçmen nakli başlamıştır. Göçmenler devlet tarafından görevlendirilen otobüslerle memleketlerinden Mersin'e sevk edilmiş ve oradan da gemilerle Magosa'ya iletilmişlerdir. Deniz ulaşımının müsaitliğine göre de, bazen göçmen kafileleri üç dört gün Mersin'de konaklama durumunda kalmışlardır. Büyük bir gizlilik içinde planlandığı için Magosa Limanı'na gemiler ancak gece yanaşabildiğinden, aynı şekilde göçmenler gece vakti buradan otobüslere bindirilerek ya limandan civardaki 'göçmen yurtları' olarak adlandırılan boş otellere, okullara gönderilmişler ya da önceden belirlenen köylere sevk edilmişlerdir. Benzer biçimde köylere dağılım, evlere yerleşim de gece vakti yapılmıştır. Uluslararası topluma malzeme olabilecek görüntülerin, Barış Gücü tarafından alınmasından endişe edildiğinden nakillerin gece yapılmasına dikkat edilmiştir.⁵⁹ Tüm bu gizlilik kuralları içerisinde göçmelerin getirilip yerleştirildiği ilk köy Girne'ye bağlı Bahçeli Köyü olmuştur.⁶⁰ Bu köyün insanları Trabzon'un Araklı ilçesinden göçürülmüştür.

Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs'a Türkiye'den üç türlü nüfus nakli söz konusudur. Bunlardan ilki, 20 Temmuz 1974 - 20 Ağustos 1975 döneminde herhangi bir tarihte Kıbrıs'ta görev ifa eden Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına veya şehit düşen Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının eş, evlad, ana, baba ve kardeşlerine tanınan yurttaşlık hakkından istifade edip gidenlerdir.⁶¹ İkincisi, Tarım İşgücü Protokolü çerçevesinde gelenlerdir. Son olarak üçüncüsü ise, inisiyatif olarak kendi başlarına gidenlerdir. Son gruba girenleri de, kendi içerisinde ikiye ayırabiliriz. Birincisi, yurttaşlık yasası veya Tarım İşgücü Protokolü kapsamında yerleşenlerin kendi yakınları için yapmış olduğu istekler doğrultusunda gelenler. İkincisi, hiçbir talep olmaksızın kendiliğinden gidenler. Hiçbir talep olmaksızın gidenlerin bir kısmı göç eden köylerin çevresindeki

⁵⁷ Birand, *Diyet*, s. 93.

⁵⁸ Örneğin köylülere; Kıbrıs'ta çok para olduğundan, kendilerine bol miktarda arazi verileceğinden, okul, cami, hastane, yol ve elektrik gibi altyapı hizmetlerinin bolluğundan, Adayı beğenmeyenlerin aynı koşullarda geri gelebileceği yönünde konuşmalar yapılmıştır. Daha fazla örnek için: Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*

⁵⁹ Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*, s. 73.

⁶⁰ Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*, s. 73.

⁶¹ *Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu*, Sayı: 3/1975, Madde: 6/2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

köylerden, protokolle gidenlere katılmak isteyen, ya da kendi başlarına hareket ederek gruplar halinde Kıbrıs'a giden Protokol dışı göçmenlerden oluşmaktadır.⁶² Bir kısmı da, Türkiye'deki göç duyumundan etkilenip de 'bize de bir şey düşer mi?' düşüncesiyle kendiliğinden gidenlerden oluşmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen ilk iki gruba girenler Kıbrıs'a yerleşen ilk kabileler arasında yer almışlar ve 'özel göçmen' statüsünde muamele görmüşlerdir. Diğerleri 'özel göçmen' olarak adlandırılmamışlardır.⁶³ İlk iki grup dışındakiler kendi imkânlarıyla Adaya gelmişler ya akrabalarının nezaretinde ya da kendi başlarına, başlarını sokabilecek ev aramışlardır. Bu kişilerin kalacakları köyler ve evler önceden belirlenmemiştir. Ancak KTFD bu kişileri de mağdur etmeyerek, onlara da ev, arazi ve yurttaşlık gibi göçmenlik hakları vermiştir. Bunun en önemli nedeni, Tarım İşgücü Protokolü yapılırken planlanan sayıdan daha fazla nüfusun Kıbrıs'a getirilebilmesine karşın, bu nüfusun yerleştirilmesinde ve Kıbrıs'ta tutulmasında karşılaşılan zorluklardır.⁶⁴ Bir diğer ifadeyle, Tarım İşgücü Protokolü çerçevesinde planlanan sayıda göçmen Kuzey Kıbrıs'a yerleştirilememiştir. Hal böyle olunca, protokol dışı gelenlere de benzer imkânlar sunulmuştur.

Devlet gözetiminde gelenlerin kalacakları köyler önceden belirlenmiş ve bu kişilere köylerdeki evler kura usulü dağıtılmıştır. Hangi kategoride olursa olsun, evlere yerleştirilenlere, resmi otoriteler tarafından evi şenlendirmeleri için 23 günlük bir süre verilmiştir. Kişiler bu süre zarfında ailesiyle birlikte eve yerleşmek zorunda tutulmuştur. Ailesi Türkiye'de olanlar yine bu süre zarfında, resmi makamların iznini aldıktan sonra, gidip ailelerini Türkiye'den getirmek zorundaydılar. Mevzuat gereği bekârlara ev verilmesi yasaktı. Devletin bilgisi dâhilinde ev alan göçmenlere, sonrasında KTFD otoriteleri tarafından birer 'Tahsis Belgesi' verilmiştir.

Göçmenlere resmiyet kazandırması açısından Tahsis Belgesi'nin önemi büyüktür. Tahsis Belgesi, yalnızca içerisinde oturulan evi değil aynı zamanda ekilip biçilen tarlaları da kapsıyordu. Elinde Tahsis Belgesi olanlar KTFD'nin bilgisi dâhilinde olan göçmenler anlamına geliyordu ve devletin mülkiyet hakkı dışında sunmuş olduğu imkânlardan da yararlanma fırsatını sağlıyordu. Örneğin, ancak Tahsis Belgesi olanlara işe yardımı yapılıyor, eşya dağıtılıyordu.⁶⁵ Fakat devletin bilgisi dışında, 'Kıbrıs'ta bedava ev, toprak dağıtıyorlar' haberleriyle bireysel olarak gelenlere de aynı hakların verildiği görülmektedir. 1976–1979 yılları arasında Lefkoşa Büyükelçiliği yapmış olan Candemir Önhon'un o tarihlerde yaşananlar üzerine anlattıkları önem arz etmektedir:

Amaç, her şeyden evvel, Kıbrıs'taki işgücü noksanını kapatmak, oradaki soydaşlarımıza yeni bir kuvvet ve kudretle yardımcı olup ellerindeki toprağı lazım geldiği gibi işletmelerini temin etmektir. Bunlar, bir yere kadar diyeyim, bir disiplin altında cereyan edebiliyordu. Gruplar halinde gelen kişiler, oradaki boş evlere yerleştiriliyor, onlara tarlalar, toprağına bağlanmaları için birtakım krediler veriliyor, yardımcı olunuyordu. Bunlar planlı olarak oraya gelen Türkiyeliler için mevzubahisti. Bir de planlı değil de yorganını sırtına vurup, Taşucu'ndan feribota binip oraya gelen vatandaşlarımız vardı. O vatandaşlarımıza da bir yerde 'hadi geri dön' denemiyordu. Bunun

⁶² Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*, s. 65.

⁶³ Özel göçmen ile göçmen arasındaki en temel fark; özel göçmenlerin Adaya devlet desteğiyle göçürülmesi ve tüm işlemlerinin, örneğin yol masrafı, köylere yerleştirilmeleri, devlet yetkilileri tarafından yapılmış olmasıdır. Bir diğer fark ise, bu statüdeki insanlara belirli bir süre, yaklaşık 1,5 yıl, nakdi yardım yapılmasıdır. Bu iki temel farkın dışında, özel göçmen ile göçmen arasında ciddi bir fark söz konusu değildir. Her ikisi de devletin sunmuş olduğu, yurttaşlık, ev ve arazi tahsisatı ve aynı yardım gibi olanaklardan benzer şekilde yararlanmışlardır.

⁶⁴ Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*, s. 66.

⁶⁵ İşelerin bir kısmı ve eşyaların tamamına yakını Rumların bıraktığı işe ve eşyalardan oluşuyordu. Eşyaları rahatlıkla kullanılabilen göçmenler, aynı rahatlığı işelere gösteremediler. Bazıları konserve, bisküvi gibi alışıktı olmadıkları gıdaları, içerisinde domuz ürünü bulunur korkusuyla tüketmekten imtina etmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

kontrolünü yapan Kıbrıslı soydaşlarımız onları da kabul ediyorlar ve bir yere iskân ettiriyorlardı. Bu kategoride gelenlerin yarattıkları problemler, gayet tabii ki daha fazla oluyordu.⁶⁶

Harekât sonrasında kabileler halinde Adaya gelen göçmenler, öncelikle Magosa Limanı çevresindeki boş okullarda ve otellerde bekletilmişler ve ardından önceden saptanmış, terk edilmiş Rum köylerine götürülmüşlerdir. Göçmenler genellikle, bu köylere hemşerileriyle beraber yerleştirilmişlerdir. Sonradan gelenler de, hemşerilerinin bulunduğu köylerde yerleşmeye müsait alanlar var ise, aynı tercihlerde bulunmaya çalışmışlardır. Bazı büyük köylerde, mahallelerin göçmenlerle iskânı, geldikleri vilayetlere, ilçelere ya da beldeye göre yapılmış ve böylece ilk etapta yabancılaşma engellenmeye çalışılmıştır. Göçmenler Rumların terk ettiği evlere bir bir yerleştirilirken, kısa zaman sonra KTFD'nin hazırlamış olduğu yasa gereğince, bu insanlara toprak dağıtımına başlanmıştır. Tüm bunların öncesinde KTFD Meclisi '1975 Yabancı Malların Tahsis ve Değerlendirilmesi Yasası'nı kabul ederek, kendisine Kuzeydeki mülkler üzerine tasarrufla bulunma hakkı tanımıştır. Bu yasanın 3/2 maddesi şu şekildedir:

Bakanlar Kurulu, '1975 Yabancı Taşınmaz Malları (Kontrol ve Yönetim)Yasası' gereğince kontrol ve yönetiminde bulunan malları kamu yararı gereklerine uygun olarak, iskân, rehabilitasyon, ikamet, turizm, sanayi, tarım, kalkınma, işletmecilik, idame, koruma ve değerlendirme amaçları ile Meclis onayından, geçecek tüzük, yönetmelik ve kararname ile herhangi bir Bakanlık, Daire, Makam veya kamu kurumunun kontrol ve yönetimine verebilir.⁶⁷

15 Eylül 1975 tarihinde kabul edilen bu yasaya dayanarak, göçmenlere tahsis belgesi verilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu tarihten önce gelip de yerleşenler de yasa kapsamına alınmıştır. KTFD Meclisi 3 Ağustos 1977 tarihinde bu defa 'İskân, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası'nı kabul etmiştir. Bu yasa, Meclisin kabul ettiği ve göçmenleri ilgilendiren önemli bir yasa olup, yasanın amaçlarından biri de şudur:

'Tarım sektöründe istihdamı öngörülen, göçmen veya yerleşik durumdaki, çiftçi tanımına giren topraksız ve az topraklı hak sahibi ailelerin, yeter gelirli tarımsal aile işletmeleri haline getirilmeleri için topraklandırılmalarını, canlı ve cansız demirbaşlarla donatılmalarını ve kredilendirilerek üretici duruma getirilmeleri.'⁶⁸

Yasanın bir diğer amacı da, 'Göçmenlerin kendi kendilerine yeterli hale gelinceye kadar geçecek belirli bir süre içinde, aynî ve nakdî yardımlarla desteklenmelerini sağlamaktır.'⁶⁹ Böylece göçmenlerin iskânlarının ikinci basamağı da 'İTEM Yasası' ile yürürlüğe girmiş oldu. Yasaya göre dağıtımına konu olan topraklar 20 yıllık süre dolmadan başkasına devir ve temlik edilemezdi. Yine dağıtılan topraklar mirasçılar arasında hiçbir şekilde taksim edilemezdi. Ancak bir bütün olarak miras bırakılabilir. Kişilerin toprak dağıtımından yararlanabilmeleri için; KTFD Yurttaşlığı olmak⁷⁰, dağıtımın yapıldığı yörede yerleşmiş olmak, çiftçilik yapmaya mani bedenî veya ruhî sakatlığı bulunmamak, toprak dağıtımından yararlanmak için istemde bulunmak, 65 yaşından büyük olmamak gibi şartları taşımaları gerekiyordu.⁷¹ Yasa, getirdiği hükümlerle toprak dağıtımında belli bir öncelik sırası da belirlemişti ve bu öncelik sırasında göçmenler de yer alıyordu. Yasaya göre; göçmen tanımına girip geçimini çiftçilikten sağlayan veya sağlamak durumunda olan aile reisleri öncelik verilecekler arasında yer alıyordu. Yasanın 3/d maddesine göre Türkiye'den gelenler, göçmen statüsü adı altında muamele görecekti. Buna göre Yasanın 3/d maddesi aşağıdaki şekilde tanzim edilmiştir:

⁶⁶ İnanç, a.g.e., s. 78.

⁶⁷ 1975 Yabancı Malların Tahsis ve Değerlendirilmesi Yasası, Sayı:33/1975.

⁶⁸ İskân, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası (İTEM Yasası), Sayı: 41/1977.

⁶⁹ İTEM Yasası, Sayı: 41/1977.

⁷⁰ Türkiyeli göçmenlerin Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu uyarınca yurttaş olma hakları vardı. *Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu*, Sayı: 3/1975.

⁷¹ İTEM Yasası, Sayı: 41/1977.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Kıbrıs Türk Federe Devleti bölgesinin topyekûn kalkındırılmasında; emek, bilgi ve sermayelerinden yararlanmak üzere ve Kıbrıs Türk Federe Devleti yurttaşlığına geçmek kaydıyla veya Bakanlar Kurulunun saptayacağı özel koşullarla, iskân edilmeleri uygun görülenler.⁷²

Yine aynı yasaya göre toprak dağıtımında öncelikli olanlar arasında da bir sıralama yapılarak; evli ve çocuk sahibi olanlar, çocuk sahibi dullar, evli ve çocuksuz aileler, çocuksuz dullar ve evli olmayıp aile reisi sayılan kişilere öncelik verileceği hükme bağlanmıştır.⁷³ 41/1977 Sayılı Yasa Toprak dağıtımını yanında konut dağıtımında da Kıbrıs Türk Federe Devleti dışından gelen göçmenlere öncelik tanımıştır. Diğer taraftan İTEM Yasası, göçmenlere rehabilitasyon kredileri vermenin yolunu açmıştır. Buna göre, 'hak sahibi' tanımına giren ve rehabilitasyonları tamamlanmamış olanların, üretici duruma geçebilmelerini sağlamak üzere, gerekli aynî ve nakdî kredilerin verileceği ve bu kredilerin kurulacak Rehabilitasyon Kredi Fonu'ndan karşılanacağı hükme bağlanmıştır.⁷⁴ Görüldüğü üzere gerek '1975 Yabancı Malların Tahsis ve Değerlendirilmesi Yasası' ve gerekse 'İTEM Yasası' göçmenlerin iskân ve bir rehabilitasyonunda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Böylece göçmenler yasalarda belirtilen resmi organlardan tahsis belgelerini alarak, kendilerine verilen mülklerde, sınırlı bir mülkiyet hakkı elde etmişlerdir. KKTC'nin ilanının ardından yürürlüğe giren yeni Anayasanın 'Devletin Mülkiyet Hakkı'nı düzenleyen 159. Maddesine göre; Kuzeyde kalan Rum malları ise KKTC'nin mülkiyetine alınmıştır.⁷⁵ Yaklaşık on yıl sonra İTEM Yasası'nda yapılan değişiklikle de elinde tahsis belgesi olan göçmenlere tapu alma hakkı tanınmıştır.

Planlı bir şekilde organize yapılmaya çalışılan iskân politikası, aradan birkaç yıl geçmeden yerini kaotik bir ortama bırakmıştır. Devlet yetkilileri bu sorunları 'normal ve bireysel sorunlar' olarak görmüşler ve 'zamanla her şey yoluna girer' yaklaşımını benimsemişlerdir. Hal böyle olunca ortaya, ganimetten pay alma mücadelesi çıkmış ve bu mücadele kısa sürede yerini kavgaya bırakmıştır. O tarihlerde Kıbrıs'ta bulunan Mehmet Ali Birand, Kuzey Kıbrıs'ta gördüklerini şöyle aktarmıştır:

Kıbrıs Türk bölgesinin hayatında geçen yıla oranla belirli bir canlanma var. Lokantalar işlemeye başlamış, boş köyler dolu, narenciye bahçeleri kurumaktan kurtarılmış. Ancak Kuzey'de iki yıl geçmesine rağmen hala etkili bir idare mekanizması yok. Sesini en fazla yükseltebilen veya yönetimde arkası olan isteğini alabilmekte, diğerleri elleri şakaklarında beklemektedir. Kilit yerleri tutan bazı kişilerin çıkarlarını koruyarak yaptıkları uygunsuzluklara ilişkin iddialar günlük yaşantının bir parçası olmuş. Türk bölgesini baştanbaşa dolaştım. Göze çarpan en belirgin şikâyet 'sahipsizlik'ti... Toplum hala 'Ne yapacağını, sorunlarının nasıl çözümleneceğini bilemiyor' ve bekliyor.⁷⁶

Tüm yaşananların savaş sonrası bir süreçte ve hazırlıksız bir ortamda yaşandığı göz ardı edilmemelidir. Unutmamak gerekir ki, bir düzen altüst edilmiş ve yenisi ihdas edilmeye çalışılmaktadır. Ve bunun tabii sonuçlarının başında, sosyal kargaşa, iktisadi bunalım ve mali sıkıntılar gelmektedir. Bu nedenle o dönemde bireysel şikâyetler had safhadadır. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen gerek Kıbrıs Türk otoritelerinden gerekse de Türkiye'den etkili bir planlamanın ve programlamanın ortaya konmaması ve git gide toplumsal bir hal almaya başlayan bireysel sorunlar için çözümlerin ağırdan alınması ve her şikâyet karşısında devlet yetkililerinin etkin bir çözüm yerine, 'özgürlüğümüze kavuştuk ya yeter', 'sizi kurtardık ya, memnun değil misiniz?', 'Ankara böyle istedi!' gibi yaklaşımlar sergilemeleri memnuniyetsizlikleri körüklemiştir.

⁷² İTEM Yasası, Sayı: 41/1977.

⁷³ İTEM Yasası, Sayı: 41/1977.

⁷⁴ İTEM Yasası, Sayı: 41/1977.

⁷⁵ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası, Madde 159.

⁷⁶ Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 26.06.1976.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

KTFD lider Rauf Denktaş yaşanan olumsuzlukların nedenlerini, '...biz bu derece büyük bir işe el atacak örgüt değildik... Kalifiyeli kadrolarım yok, olanları da yeterince süzgeçten geçiremedik. Özellikle alt kademedeki memur vicdanlı çalışmazsa, haksızlıkla dünyanın her yerinde karşılaşılır. Bulduğumu attım... İki yıldır altyapı hizmetlerine ağırlık veriyoruz, yaşananlar normal her şey zamanla yoluna girecektir...' şeklinde özetlemiştir.⁷⁷

Sonuç olarak, Kıbrıs'a göç insanlar hangi kategoriye girerse girsinler, Adaya göç etme nedenleri arasında, Türkiye'de yaşanan işgücü fazlası, düşük ücret politikaları, işsizlik gibi temel ekonomik koşulların yetersizliği gibi faktörlerin temel etken olmadığı anlaşılmaktadır. Göçün nedenleri arasında nüfus boşluğu sebebiyle Adada duyulan işgücü açığının şiddeti ve Türkiye'de mensup olduğu etnik/dinsel kimlikten ötürü⁷⁸ maruz kaldığı olumsuz koşulların dayatması önemli bir rol üstlenmiştir. Ayrıca göçmenlere sunulan ev ve toprak sahibi olmak gibi maddi imkânlar ancak Türkiye'de yaşayan yeteri düzeyde işleyecek toprağı olmayan köylüleri celbetmiştir. Dönemin iktisadi koşullarına bakıldığında Bariş Harekâtı ile ikinci petrol krizi arasındaki evrede KTFD'nin iktisadi ve mali koşulları Türkiye'den daha ileri düzeyde değildir. Ayrıca bu dönem, savaşın sebep olduğu siyasi ve ekonomik belirsizliklerin Adada zirve yaptığı bir zaman dilimidir. Haliyle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yaşanan göç olgusu burada söz konusu değildir. Ekonomik istikrarsızlığın, yüksek işsizliğin, verimi düşük tarımsal üretimin, tarımsal işgücü açığının bulunduğu; yeterli enerji kaynağının, sermaye birikiminin, teknolojinin ve sermaye yoğun işgücünün olmadığı; ulaşım, iletişim, elektrik ve kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğu; devlet otoritesinin tam olarak kurulamadığı ve bürokratik mekanizmanın sağlıklı işlemediği ve bunun yanında sağlık ve eğitim gibi kamusal hizmetlerin kifayetsiz olduğu KTFD topraklarına, Türkiye'nin aynı sorunlarından muzdarip benzer bölgelerinden insanların göç etmesi doğal karşılanmalıdır.

Türkiyeli Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar

Harekât sonrasında Türkiye'den üç grup insan göçmen olarak Kıbrıs'a gelmiştir. Bunlardan birincisi, Bariş Harekâtına katıldıklarından dolayı kendilerine Kıbrıs'a yerleşme hakkı verilmiş olanlar. İkincisi, Harekât sonrasında ortaya çıkan nüfus boşluğunu kapatmak için Türkiye'den sistematik olarak gelmiş göçmenler. Üçüncü grup da, dünyanın başka yerlerinde de görüldüğü gibi kendisine yeni bir hayat kurma, sunulan imkanlardan ben de istifade edebilirim düşüncesiyle kişisel olarak gelip yerleşenler. O halde söz konusu bu üç grubu, planlı ve plansız olmak üzere ikiye ayırabilir ve nihayetinde Harekât sonrasında Kıbrıs'a Türkiye'den planlı ve plansız olmak üzere iki çeşit göç hareketi yaşanmıştır diyebiliriz. Gerek planlı gerekse de plansız gidenlerin yerleştirilme planları, Kıbrıslı ve Türkiyeli yetkililer tarafından işbirliği ve müşterek olarak yapılmış ve bu doğrultuda tüm kararlar ortak bir iradenin sonucunda hayat bulmuştur.⁷⁹

İster planlı ister plansız gelenler olsun, her iki grubun da üyelerinin çoğunluğu, Anadolu'nun köy veya kır toplumundan çıkıp gelmişlerdir. Bu noktada bu insanların sahip oldukları yaşam tarzı; Anthony Cohen'in çalışmasında ifade bulan şekliyle, 'bu insanların göreneği kendi başına değerli saydıkları ve kendi geçimlerinin üretiminde makul derecede bir kendine yeterlilik potansiyeline sahip oldukları için kendi hayatlarını temelde denetim altında tuttuklarını hissettikleri geleneksel ve muhafazakâr bir hayat tarzıydı.'⁸⁰ Geleneksel ve muhafazakâr bir iklimden beslenmelerinin yanı sıra göçmenlerin tamamına yakınının eğitim seviyesi ya okuma yazma seviyesinde ya da bunun altında olup, eğitim seviyeleri çok düşüktü. Özellikle kadınların çoğunluğu okuma yazma dahi bilmiyordu. Ayrıca kadınların büyük bir kısmı, buldukları

⁷⁷ Milliyet Gazetesi, 30.06.1976.

⁷⁸ Kurtuluş, Purkis, *a.g.e.*, s. 71.

⁷⁹ İnanç, *a.g.e.*, s. 79-80.

⁸⁰ Anthony P. Cohen, *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*, Çev: Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ank., 1999, s. 25.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

beldenin ya da köyün dışına ilk kez çıkmıştı.⁸¹ Göçmenlerin büyük bir kısmı fakir ve yoksul kesimden geliyordu. Birçoğu telefon, elektrik, asfalt gibi altyapı hizmetleriyle yeni tanışırken, diğer taraftan da yeni evlerinde ilk kez beyaz eşya, banyo sistemi gibi alışık olmadıkları eşya ve aksesuarlarla karşılaşmışlardır. Bu anlamda kapalı bir toplum Kıbrıs'a göç etmiştir diyebiliriz. Dolayısıyla ilk başlarda en temel sorun, iletişim kurma sorunu olmuştur. Bu sorun yalnızca Türkiyeli ile Kıbrıslı arasında cereyan etmemiş, aynı zamanda Türkiyeliler içerisinde de kendine yer bulmuştur. Zira Türkiyeli göçmenler homojen, yeknesak, tekdüze bir kitleden meydana gelmemiştir. Söz konusu olan küçük bir Anadolu'yu ve Anadolu'nun tüm heterojen yapısını da ihtiva ediyordu. O nedenle Kıbrıs'a göç eden Türkiyeliler kendi aralarında da; dinsel, dilsel, düşünüş, giyim ve kuşam gibi toplumsal farklılıklardan dolayı sosyal iletişim kurmakta sorun yaşamışlardır. Ancak bugüne kadar bu durum ihmal edilmiş ve Türkiyeli göçmenler homojen bir gruba indirgenerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Göç sırasında yaşanan en belirgin sorunların başında yağmacılık gelmiştir. Harekât sonrasında etkili bir idarenin kurulamaması nedeniyle, Adaya giriş ve çıkışlar yeteri düzeyde kontrol edilemediğinden, Türkiye'de aranan birçok sabıkalı Adaya gelerek, dolandırıcılıktan, yağmaya, ev satışından, hırsızlığa varan çeşitli suçlara karışmışlardır.⁸² Bunun dışında, plansız grubun üyelerinin vermiş olduğu rahatsızlıklar da ayrı bir sorun olmuştur. Bu tipler, grup halinde planlı gelenlere nazaran daha gözü açık, yırtıcı, menfaatlerini yüksek sesle takip eden kimselerdir.⁸³ Kişisel olarak geldikleri için pastadan pay kapma adına daha güçlü bir mücadele vermek durumunda kalmışlar ve sahipsiz gördükleri evleri hemen işgale girişmişlerdir.

Her iki grubun üyeleri arasında da görülen sorunlardan birisi de gelenlerden bir kısmının kısa zaman sonra edindikleri mülkleri satarak geri dönmeleri olmuştur. Bu durum Adada bir vurgun ekonomisi yarattığı gibi, göçlerin uzamasına ve iskân sorunlarının da artmasına neden olmuştur. Zira ortada olup bitenleri kontrol altında tutabilecek, denetleyebilecek etkin bir yönetim yoktu. Bir diğer önemli sorun ise, göçmenlerin plansız ve programsız, iktisadi kalkınma dikkate alınmaksızın gelişigüzel yerleştirilmeleri olmuştur. Kıbrıs'ın iklim yapısı ve tarımsal verimliliği göz önüne alınmaksızın yapılan iskânlar, başlangıçta kalkınmayı motorize etmiş olsa da, uzun vadede ekonomik kalkınmayı sekteye uğratarak önemli israfların yaşanmasına neden olmuştur. Narenciyeden anlamayanlara narenciye tarlası verilmesi, sebzeçilikten anlamayanlara sulu tarım arazilerinin tahsis edilmesi, dağ köylerinden gelenlerin deniz kenarlarına iskân edilmesi, kuru tarımdan bihaber olanlara bu arazilerin bırakılması gibi yanlış iskân politikaları, uzun vadede etkisini göstermiştir. Yapılan bu yanlış uygulamaların yaratmış olduğu tarımsal tahribat, bu insanlara gerekli tarımsal eğitimin verilmemesiyle de doruğa çıkmıştır. Yanlış iskân politikası ve bu yanlışlığın etkisinin eğitim ile en aza indirilmemesinin iki önemli sonucu olmuştur.

Birincisi, tarım sektöründeki düşük verimlilik devam etmesi ile uzun dönemde tarımsal ekonominin milli hâsıla içindeki payı giderek azalmıştır. Badem, harup (keçiboynuzu), narenciye, zeytin ağaçları başta olmak üzere birçok meyve ya bilinçsiz kullanımdan dolayı ya da kışın yakıt ihtiyacından ötürü yok edilmiştir. Böylece göçmenlerin tarımdan aldıkları pay da giderek azalmıştır. İkincisi, yanlış iskânlar ve toprakların bilinçsiz tahsisi göçmenlerin hem yeni coğrafi koşullara hem de tarımsal üretime intibaklarının gecikmesine yol açmıştır. Bunun tabii bir sonucu olarak, göçmenlerin daha uzun süre tarımsal işgücü içerisinde kalmaları neticesinde, toplumsal intibakları da gecikmiştir. Bir diğer ifade ile yeterli sermayenin ve tarımda makineleşmenin olmadığı, iklimine, bitki örtüsüne, coğrafi özelliklerine yabancı olunan bir ortamda girişilen eski

⁸¹ Erkekler çalışma, askerlik gibi zorunluluk hallerinde buldukları beldenin veya köyün dışına çıkma şansı elde etmişlerdi.

⁸² *Milliyet Gazetesi*, 26.06.1976.

⁸³ İnanç, *a.g.e.*, s. 78.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

usul tarım, Türkiyeli göçmenlerin hayat mücadelesinde daha çok emek kullanmasına neden olmuştur. Artı emek ihtiyacı nedeniyle daha çok aile bireyi işgücüne ayrılmak zorunda kalmış, böylece ebeveynler işgücü açığını çocukları yoluyla kapatma yoluna gitmeye kalkışınca okul çağındaki çocuklar ya okuldan alınmışlar, ya okula gidememişler ya da okulun gereklerini yerine getiremediklerinden dolayı okuldan atılmışlardır. Okuluna devam edebilenlerin çoğunluğu ise ders çalışma zamanlarını tarla, bahçe veya hayvan peşinde geçirmek zorunda kaldıkları için eğitimden gerekli verim alınamamıştır. Sonuçta tüm bunlar Türkiyeli göçmenlerin sosyal entegrasyonunun gecikmesine neden olmuştur. Kısacası tatbik edilen yanlış politikalar, Türkiyeli göçmenlerin aile boyu uzun süre tarımsal alanlarda hapsedilmesi sonucunu doğurmuştur.

Türkiyeli göçmenler ile Kıbrıslı Türkler arasında da bazı sorunların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Şüphesiz sosyolojik kökenleri ağır basan bu sorunların temelinde farklı kültürlerin karşılaşması ve ardından çatışması yatmaktadır. Norbert Elias'ın yerleşikler ve dışarıklılar teorisinde yapılan analiz, Kıbrıs'ta yaşanan durumu anlamamız açısından önemli noktaları işaret etmektedir:

Dışarıklıkların içeriye akın etmesi, yeni gelenlerle eski sakinler arasındaki farklılık ne kadar belli belirsiz olsa bile, her zaman yerleşik nüfusun hayat tarzına bir kafa tutuş demektir. Yeni gelenlere yer açma zorunluluğundan ve dışarıklıkların kendilerine yer bulma ihtiyacından doğan gerilim iki tarafı da farklılıkları abartmaya iter. Farklı koşullarda göze çarpmadan geçiştirilebilecek, genelde küçük küçük özellikler şimdi göze batar ve birlikte yaşamının önündeki engeller olarak sunulur. Bunlar tiksinti duyulan nesnelere haline gelerek kesin ayrılığın kaçınılmaz ve kaynaşmanın düşünülmez olduğuna kanıt olarak kullanılır.⁸⁴

Türkiyeli göçmenler ile Kıbrıslı Türkler arasında var olan en önemli sorun, kültürel farklılıklardan kaynaklanmıştır. Bu durum, çift taraflı bir kaygının oluşmasına ve her iki tarafın da birbirine karşılıklı olarak kaygı kaynağı olmasına neden olmuştur. Giyim kuşam, yeme içme, yaşama tarzı gibi farklılıklar her iki taraf için de yenidir. Bu yüzden bir taraf için normal ve doğal olan, karşı taraf için tuhaf bazen de şaşırtıcı olmuştur. Kıbrıslı Türklerin yaşantısına uygun bölgelerden gelenler, daha az kültürel farklılıkla karşılaştıklarından, daha kolay kaynaşabilmişlerdir. Kaynaşma noktasında en ciddi sorunlar, karma yerleşim birimlerinde oturmayanlar ile Karpaz Bölgesi gibi Kıbrıslı nüfusun daha az yoğunlukta bulunduğu yerleşim birimlerinde iskân ettirililerde görülmüştür. Bu bölge öbek öbek Türkiyeli göçmenlerin oturduğu köylerden meydana geldiği için, bölgede Kıbrıslı Türklerin nüfus yoğunluğu düşüktür. Bölgede çok sayıda sınırdış göçmen köyü bulunması, Türkiyeli nüfusun, diğer bölgelere nazaran, daha uzun bir müddet kendi içinde yaşamasına imkân tanımıştır. Göçmenlerle ilgili çalışmalar yapan 'Toplumsal Cinsiyet ve Azınlıklar Enstitüsü' üyesi Dr. Umut Özkaleli'ye göre 1974'ten sonra getirilen göçmenlerin daha çok köylere, Karpaz gibi uzak yerlere yerleştirilmelerinin, entegrasyonun gerçekleşmemesine yol açtığını, bu durumun da Ada içerisinde büyük bir bölünme noktasını beraberinde getirdiğini söylemektedir.⁸⁵

Daha önceden de bahsedildiği gibi, göç olgusu ile kimlik arasında önemli bir ilişki vardır. Göç eden insanlar, göç sürecinde benlikleri ile beraber kimliklerini de getirdiklerinden bu durumda, Kıbrıs'a yerleşen Türkiyeli göçmenler, doğal olarak buraya, sahip oldukları kültürel birikimleri de getirmişlerdir. Türkçenin çeşitli şivelerine sahip bu grupların, aynı zamanda giyim kuşam, eğlenme, evlilik, dünya görüşü ve dini yaşayış bakımından da hem kendi içlerinde, hem de Kıbrıslı Türklerle aralarında bariz farklılıklar vardır. Bilhassa Kıbrıslı Türklerin konuşma tarzları onlara tuhaf gelmiş ve bu tuhaflık bazen yanlış anlaşılmalara sebep olmuştur. Öte yandan Kıbrıslı

⁸⁴ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, Çev: Abdullah Yılmaz, 8. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2012, s. 60.

⁸⁵ Mehmet Ali Yavuz, "Kıbrıs'ın Sessiz yüzü Göçmenler", <http://blog.radikal.com.tr/Sayfa/kibrisin-sessiz-yuzu-gocmenler-10351> (erişim tarihi: 23.07.2013).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Türklerin kendilerine has din anlayışları, Kuzey Kıbrıs'ın yeni sakinleri tarafından yadırganmıştır. Bu yadırganış bazen dinsizliğe kadar uzanan suçlamalara kadar varabilmiştir. Anadolu'nun muhafazakâr, milliyetçi ve gelenekçi toplumundan gelen bu insanların gözünde, çoğu noktada Kıbrıslı Rum ile Kıbrıslı Türk arasında bir fark yoktur. Kendilerine göre haram, günah, ayıp, abes, yasak ve tuhaf olan birçok bireysel ve toplumsal davranışın, Kıbrıslı Türkler tarafından aynı derecede algılanmayışı, Türkiyeli göçmenler arasında hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Yıllarca Rumlar tarafından ikinci plana itilmiş, hakkı gasp edilmiş ve aşağılanmış Kıbrıslı Türklere, bu defa sahip oldukları toplumsal birikim ve kültür dolayısıyla Türkiyeli göçmenlerden eleştiri gelmesi, doğal olarak Kıbrıslı Türklerin bireysel ve toplumsal olarak tepki vermesine yol açmıştır. Toplumsal adetlerinden ve yaşayışlarından dolayı eleştirilere maruz kalan Kıbrıslı Türkler, bu kez aynı perdeden Türkiyeli göçmenleri toplumsal adet ve geleneklerinden, konuşma ve yaşayış biçimlerinden dolayı tenkit etmeye başlamışlardır. Nihayetinde iki grup arasındaki örf, adet, gelenek farklılıkları, gruplar arası sosyal mesafenin korunmasına ve toplumsal içe dönüklüğe neden olmuştur. Böylece gruplar, grup içi dayanışmalarını devam ettirerek kapalı toplum konumlarını muhafaza etmişlerdir.

Gelenek, örf, adet ve dinsel farklılıklarının yanında, yeni göçlerle toplumun büyümesine paralel olarak suç oranlarının ve adli vakaların artması, gruplar arasındaki kaynaşmanın önünü tıkayan bir diğer önemli neden olmuştur. Örneğin hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, kız kaçırma, evlenip bırakıp gitme gibi suç oranlarının sayısının artması Kıbrıslı Türklerde tedirginliğe yol açmış ve Türkiyeli göçmenlerin tümü, suç oranlarının artmasının müsebbibi olarak görülmüşlerdir. Hâlbuki yukarıda bahsettiğimiz suçlar yalnızca Türkiyeli göçmenler tarafından işlenmemiştir. Suç işleyenler arasında haliyle Kıbrıslı Türkler de bulunuyordu. Ancak oluşan toplumsal önyargı KTFD topraklarında meydana gelen bütün huzursuzlukların kaynağı olarak Türkiyelilerin görülmesini sağlamıştır. Türkiyelilerin işlediği alelade suçlar abartılmış ve mahkemelere taşınmıştır. Mahkemelerde bu insanlar hak ettiklerinden daha ağır cezalara çarptırılmışlar, karakollarda halledilebilecek konular mahkemelere götürülerek, göçmenlerin adli sicil almaları sağlanmıştır. İlk başlarda polislerin göçmenlere karşı uygulamış olduğu ayrımcılık, göçmenlerin yakındıkları başat konular arasında yer almıştır. Öyle ki, bazı insanlar suçsuz yere karakolları götürülürken, bazıları ise rutin trafik kontrollerinde suçsuz yere trafik cezası almışlardır. Böylece toplumsal morfoloji kurallarına aykırı bir biçimde, Türkiyeli göçmenler bir bütün olarak tanımlanmış, bunun bir sonucu olarak da, özenle seçilmiş, kötü anlamları ve çağrışımları olan sıfatlar Türkiyeli göçmen tanımlamasının önüne getirilmiştir. 'Fellah, karasakal, gaco, ficca, baldırı çıplak, çapulcu, çingene' gibi küçültücü tanımlamalar bunların başında yer almıştır.

KTFD Başkanı Rauf Denктаş'a yöneltilen, 'Türkiye'den gelen tarım işgücü sorun yaratıyor mu?' şeklindeki bir soruya Denктаş şu cevabı vermişti:

Buraya bir göç olmuyor. Türkiye'den gelenler vardır ve bunlar tarım işçileridir. Yerleştiriyoruz, çalışıyorlar. Sosyal bir çalkantı oluyor tabii. Denge sorunu, yaklaşım sorunudur, yaşantıların uyuşmaması sorunudur. Bizim buradaki normal sözümüz onlara küfür gibi geliyor.⁸⁶

Sosyal orijinli bu sorunlardan dolayı başlangıçta Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli Türkler arasındaki ilişkiler mesafeli ve belirli hizmetlerin mübadelesini öteye geçmeyen bir şekilde seyretmiştir. Bu nedenle grup üyeleri arasında sınırlı sayıda evlilikler yaşanmıştır. Evlilik konusundaki ciddi farklılıklar, evliliklerin çoğalmasının önünü tıkamış olabilir. Çünkü evlilik kurumu, iki grup arasında taban tabana zıt denecek bir düzeyde olup, özellikle Kıbrıslı Türklerde yaygın olan içgüveylik, drahoma ve nikâh öncesi beraberlik gibi alışılmamış keyfiyet, Türkiyelilerin tasvip etmediği konulardır. Toplumsal kaynaşmanın belki de lokomotif olacak bir

⁸⁶ Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyon'un İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 30.06.1976.

kurum böylece işlemez hale geldiğinden, sonuçta Türkiyeli göçmenler grup içi evlilikleri devam ettirmişler, hatta birçoğu kız alıp verme işini, geldikleri topraklarla sürdürmeye devam etmiştir.

Adadaki eğitimin nitelik ve nicelik olarak yetersizliği en çok Türkiyeli göçmenleri etkilemiştir. Devlet göçmen köylerindeki okullara gereken ilgiyi göstermediğinden, onların niteliksiz bir eğitim almalarına neden olmuştur. Türkiyeli göçmenlerin yaşadığı köylerdeki okullar her türlü fiziki şartlar bakımından yetersiz olduğu gibi, öğretmen bakımından da hem nitelik hem de nicelik yönünden önemli eksiklikler söz konusudur. Örneğin, geçici pozisyonundakiler, liyakati düşük olanlar öncelikle bu köylere gönderilmiştir. Bazı okulda birleştirilmiş dersliklerde eğitim verilmiş ve bu uygulama 90'lı yıllara kadar devam etmiştir. Köyler dışında daha büyük yerleşim birimlerinde Kıbrıslı Türklerin çocukları ile karışık eğitim alan Türkiyeli göçmenlerin çocukları, bu okullarda hem öğretmenler hem de Kıbrıslı öğrenciler tarafından ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Türkiyeli göçmenlerin eğitimlerinin yetersizliği, onların geldikleri topraklarla iletişim kurmalarını da engellemiştir. Telefon yaygın olmayıp, telefon yerine mektup yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak göçmenlerin birçoğu okuma yazma bilmediğinden, mektuplaşmada da sıkıntı yaşanmıştır. Bazı göçmenler bu soruna kasetle son vermişlerdir. Kasetçalara yerleştirdikleri boş kasetlere seslerini kaydedip memleketlerine göndermişler, memlekette de aynı şekilde cevap gelmiştir. Bu kasetlerde, yaşadıkları sorunları, yeni tanıştıkları toprakları uzun uzadıya anlatmışlardır. Okuma yazma bilen aile bireylerinin sayısı arttıkça kasetler yerini mektuplara, telefon uygulaması yaygınlaştıkça da mektuplar yerini telefonlara bırakmıştır.

Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli göçmenler arasındaki ihtilaf, göçmenlerin bu şekilde Kıbrıs'a yerleşmeleri, Kıbrıslı Türkler arasında, 'pastadan alacağımız pay azalıyor, daha küçük paya sahip oluyoruz, onun için artık Türkiye'den kimse gelmesin, biz kendi başımızın çaresine bakarız'⁸⁷ şeklindeki düşüncenin dillendirilmesiyle daha da artmıştır. Göçmenlere yönelik her ne surette bir eleştirinin meydana gelmesi, kısa zamanda muhalif gruplar tarafından basına taşınarak eleştirinin toplumsal bir tabana oturtulması sağlanmıştır. Muhalif sesler kısa sürede Türkiyelilerin Kıbrıs'taki mevcudiyetine açıktan açığa karşı çıkmaya başlamışlardır.⁸⁸ Toplumsal, siyasi ve kültürel sorunlar abartılarak sunulmaya, en küçük adı bir vaka sanki toplumsal boyuttaymış gibi anlatılmaya başlanmış ve normalleşmenin bu insanları geri göndererek sağlanacağı yüksek sesle savunulmuştur. Bu gerçekleşmeyince bu defa fiziksel bağlantılar yakın olsa dahi toplumsal bağlantılara mesafe konulmaya başlanmıştır. İki grup arasındaki toplumsal münasebetler giderek işlevsel ilişkilerle sınırlı kalmaya başlamış ve uzun müddet söz konusu iki grup, aralarındaki sosyal mesafeyi korumaya dikkat etmişlerdir. Uzun sürede, doğal olarak, kültürel anlamda boyun eğmek durumunda kalanlar, Türkiyeli göçmenler olmuştur. Türkiye'den gelip Kıbrıs'ta kalmaya karar veren bu insanlar, Kıbrıslı Türklerin hayat tarzını öğrenmeyi, taklit etmeyi, 'onlar gibi' olmayı denemişlerdir. Hiçbir şey yapmasalar, çoğu evlerini Kıbrıslı Türkler gibi döşemeye, onlar gibi giyinmeye, onların çalışma ve hayat tarzlarını kopya etmeye, onlar gibi konuşmaya, selamlaşmaya ve birbirlerine hitap etmeye başlamışlardır. Ancak, ne kadar büyük çaba sarf etseler de, çabaları inandırıcı görülmemiş ve giderek toplumdan dışlanmaya, devlet mekanizmasında da ayrımcılık görmeye başlamışlardır. Haklı oldukları durumlarda karşılarında etkin bir hukuk bulamazlarken, haksızlıkları anında cezalandırılmıştır. Konuya bir bütünlük getirmesi açısından, 1979-1984 yılları arasında Lefkoşa Büyükelçiliği yapmış İnal Batu'nun değerlendirmeleri bu noktada önem arz etmektedir:

Kıbrıs'a giden insanlarımız oraya milliyetçilik ya da yüksek idealler uğruna, değil ekmek parası kazanmak için gitmişlerdir. Kıbrıs'a giden insanlarımız oraya yarı aç, topraksız, ekmek parası için gitmiştir, 'gideyim de ben Kıbrıslı kardeşlerimi kurtarayım' diye değil... Cumhuriyetin iskân politikası son derece başarısız gerçekleşmiştir; bir anlamda elimize yüzümüzü

⁸⁷ İnanç, a.g.e., s. 78.

⁸⁸ İnanç, a.g.e., s. 79.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

bulaştırmışızdır bu işi...1974'te Kıbrıs'a biraz vizyon sahibi, biraz kültürlü, biraz geçmişi okuyup geleceği görebilmiş insanlar gönderilseydi, bugün oradaki sosyal tablo çok farklı olurdu. Kıbrıslıların kafasındaki Türkiyeli imajı büsbütün darbe yemiştir. Kıbrıs'a taşı toprağı altın diye giden kişiler kısa zamanda anlamışlardır ki, ne oranın taşı altındır, ne de Kıbrıs'ta yaşayan kardeşleri tarafından bağırlara basılacaklardır. Hatta tam tersi birçok haksızlığa maruz kalacaklardır. Örneğin, hırsızlık ile ilgili aynı yasanın bir maddesi Türkiye'den giden birisi için farklı uygulanmıştır. Türkiye kökenli göçmen, bu yasa düzenlemesi çerçevesinde aynı suçtan yargılanan bir Kıbrıslıdan daha ağır ceza almaktaydı. Bugün hala Kıbrıs'ın en fakir köyleri, Anadolu kökenli olanların köyleridir. Mutsuzdurlar ve dönecek yerleri yoktur.⁸⁹

Türkiyeli göçmenlerin sosyokültürel ve sosyoekonomik farklılıkları, onların toplumun geri planına itilmesine neden olmuştur. Göçmen karşıtı bir Kıbrıslı Türk için Türkiyeli göçmen 'bulaşıcı hastalık taşıyan, bitli pireli, temizlik kurallarına uymayan, zararlı fikirleri ve alışkanlıkları olan yağmacı, çapulcu' bir kişidir. Türkiyeli göçmenler birey olarak değerlendirilmekten ziyade, toplumsal ve kitlesel olarak ele alınıp değerlendirilmişlerdir. Kıbrıs'ta Türkiyeli olmak, taşıdığınız toplumsal anlam hakkında hemen her şeyi anlatır çünkü bu kimlik akrabalık ve ahabalık bağlarınızı, meskeninizi ve hayat tarzınızı kapsar. Bu noktada birey, toplumsal kategoriden sonra gelir. Artık ortada zihinlerde yer etmiş, araştırmaya ve geliştirmeye açık olmayan bir Türkiyeli yargısı vardır. Anthony Cohen'in de ifade ettiği gibi, 'topluluk kendi üyelerinin zihinlerinde var olur ve coğrafi ya da sosyografik olguların ortaya atılmasıyla karıştırılmamalıdır. Bunun bir uzantısı olarak, toplulukların ayrıksılığı ve böylece sınırlarının gerçekliği benzer şekilde, yapısal biçimlerinde değil, insanların zihinlerinde, insanların topluluklara yüklediği anlamlarda yatar.'⁹⁰ Bu bir anlamda sosyal antropolog Mary Douglas'ın da altını çizdiği; insanlar arasındaki farklılıkların çoğunun doğal olarak değil de insan mahsulü bir 'etiketleme'nin ürünü olmasında yatar.⁹¹ Türkiyeli göçmenlerin etiketlenerek potansiyel bir tehlike olarak sunulması; onlarla kurulan ilişkilerin iş ilişkileriyle sınırlandırılmasına, sosyal bağlantıdan sakınılmasına yol açmış, böylece göçmenler ile Kıbrıslılar arasındaki manevi uzaklığın mesafesi artmıştır.

Kıbrıs'ta toplumsal kaynaşmanın oluşmaması için bazı politikacılar sahip oldukları medya kuruluşları vasıtasıyla açıktan açığa ayrımcılığı körüklemişlerdir. Bu kişilerin başında Dr. Fazıl Küçük gelmiştir. Dr. Küçük'ün sahibi olduğu Halkın Gazetesi, Türkiyeli göçmenlere sürekli ağır hakaretler ederek, onları 'uygar, medeni olmamakla' suçlamış ve biran önce geri dönmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Dr. Küçük'e göre, uygar, modern olmayan bu insanlar, Kıbrıs halkının medeni seviyesini düşürmekte ve onları mutsuz etmektedir.⁹² Sosyal Darwinist bir bakış açısıyla Türkiyeli göçmenlere yaklaşan Dr. Küçük, bugün hala birçok Türkiyeli göçmenin zihninde yerini koruyan, 25 Mayıs 1978 tarihli Halkın Sesi Gazetesi'nde 'Geri Gönderilmelidirler' manşetiyle göçmenlere tepkisini dile getirmiştir. Türkiyeli göçmenlere yönelik manevi hakaretlere varan bu tip yaklaşımlar, kuşkusuz, iki tarafı da birbirlerine karşı daha da keskinleştirmiş, taraflar arasındaki toplumsal ve manevi ayrılığı körüklemiştir.

Göçmenlerle olan ilişkilerin sınırlı bir şekilde işlevsel olarak tutulması ve sosyal mesafenin muhafaza edilmesi göçmenlerin toplumsal aidiyetlerinin Türkiye'den kopmamasına neden olmuştur. Türkiyeli göçmenler giyim kuşam tarzı, dil ve menşe itibarıyla açıkça Türkiyelidirler ve kavramsal açıdan uzak bir kendilik olan Kıbrıs'a duydukları bağlılıktan daha fazlasını Türkiye'ye duyduklarını belirgin bir şekilde göstermişlerdir. Bir bakıma buna mecbur kalmışlardır. Çünkü Kuzey Kıbrıs'ta kurulan hiçbir idare, orada yaşayan insanları ortak bir ülkü,

⁸⁹ İnanc, a.g.e., s. 96-97.

⁹⁰ Cohen, a.g.e., s. 111-112.

⁹¹ Bauman, a.g.e., s. 68.

⁹² Halkın Sesi Gazetesi, 25 Mayıs 1978.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

ulusal çıkar, geçmiş hatta bayrak gibi tüm toplumu kucaklayan değerler yumağına sahip olmamış ve de bu değerleri yaratmak için de uğraşmamıştır. Haliyle ortak bir geçmiş, miras ve hafıza oluşmadığından, toplumsal birlikteliğin çimentosu olan bu değerler olmadığı için de göçmenlerde Kıbrıs'a yönelik toplumsal bir aidiyet duygusu gelişmemiştir. Kıbrıs mekân bağlamında Türkiye olmadığı için, Türkiye'den gelmiş olan göçmenler, kendilerini buraya ait hissedememiş, aidiyeti toprak üzerinden kurmak zorunda kalmışlardır.⁹³ Dolayısıyla ilk kuşak göçmenler, ikincil sosyalleşme denilen durumu pek yaşamamıştır. İkincil sosyalleşme durumu⁹⁴ yani önceki sosyalleşmenin kazanımlarının geçersizleşmesi ve kişinin davranışlarında yeni beceriler ile yeni bilgiler isteyen radikal bir yeniden yapılanmayı gerekli kılan değişim, genel anlamda sonraki kuşak için söz konusudur. Sonuç olarak Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli göçmenlerin Adada paralel hayatlar sürdürmelerine rağmen, birbirleriyle herhangi bir ortak anlam veya anlamlar üretmediklerini/üretmediklerini söylemek mümkün olup, ikinci kuşak Türkiyeli göçmenlerle yapılacak olan araştırmalar, konuya yönelik yeni ve farklı açıklamalar sunabilir.⁹⁵

Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli göçmenler arasındaki önemli ihtilaf noktalarından bir diğeri de, Türkiyeli göçmenlerin siyasal tercihleri olmuştur. İlk andan itibaren göçmenler, muhalif partiler ve gruplar tarafından, Rauf Denktaş'ı desteklemekle suçlanmışlardır. Bu doğru bir suçlamadır. Ancak toptancı bir yaklaşım olması sebebiyle de yanlıştır. Göçmenlerin siyasal tercihlerinin nedenlerini genel olarak dört maddede toplayabiliriz:

Bunlardan ilki, Göçmenlerin çoğu, adil yargılanmaktan, iskân ve vatandaşlık haklarına, kredi sorunlarından toprak taksimatına, istihdam sorunlarından eğitim meselelerine kadar hukuki, siyasi, sosyal ve iktisadi konularda iktidara muhtaç durumda kalmışlardır. Her sorun iktidarın kontrolündeki idari merciler tarafından ele alındığından göçmenler sorunların çözüm merci olarak doğal olarak iktidar partisini görmüşlerdir. İktidardaki siyasiler de maalesef bu insanların birçok haklı talebini çözmek yerine, seçim meydanlarında oy malzemesi yaparak, bir nevi bu hakları pazarlığa açmışlardır. Bu bir anlamda, zayıfın güçlüden hakkını alma mücadelesinin siyasal yansımasıdır. Göçmenlerin bu nokta nazarıyla tercihleri zorunlu olmuştur.

İkincisi, göçmenlerin içinde buldukları sosyoekonomik koşullardır. Önceden de ifade ettiğimiz üzere, bu insanların çoğunluğu fakir ve eğitimsiz olup, birçoğu yeni seçmen durumuna gelmiştir ve bazıları da hayatında ilk kez sandık başına gidecektir. Bu anlamda, siyasal bir kültürün de yoksunluğu göze çarpmaktadır. Bu durumun doğal bir uzantısı olarak da, siyasal tercihler bireysel olmaktan ziyade toptanlık arz etmiştir. Yani siyasal tercihler aile, akraba ya da kabile düzeyinde ele alınıp gerçekleştirildiğinden, kalabalık aileler önem kazanmış ve seçim pazarlığında, iktidar tarafından bu ailelere daha bir önem verilmiştir. Bazen de yöresel liderler önem kazanmıştır. Örneğin Karadeniz, Adana, Antep, Maraş, Mersin, Doğu ve Güney Doğu yörelerinden gelmiş ve doğal lider konumunda olan (örneğin en yaşlı, en zengin, en okumuş gibi) kişiler, seçimlerde kilit nokta konumuna yükselmiştir. Her iki etkenden dolayı göçmenleri siyasal anlamda kontrol etmek kolaylaşmıştır. Çünkü ortada geleneksel ilişkilerin ağır bastığı cemaat tipi kapalı bir toplum olup, ekonomik ihtiyaçların diz boyu olduğu bu toplumda, devletin olanaklarını ve kaynaklarını elinde bulunduran iktidar partisi, diğer partilere nazaran daha avantajlı bir konumdadır. Seçimler öncesinde bu kaynaklar harekete geçirilerek göçmenlere; para, gıda, inşaat malzemesi yardımı yapılmıştır. Bu yardımlar, yukarıda bahsettiğimiz araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bir nevi seçimler öncesinde göçmenlerin oyları satın alınmıştır. Ancak, böyle bir siyasal mekanizmanın işlemesi, iktidara muhtaç durumundaki göçmenlerin kendi içlerinde bölünmesine yol açmıştır.

⁹³ Arkonaç, Elçi, Şah, Bakiler, "Güç İlişkileri İçinde Özel Varoluşlar: Kıbrıslı ve Türkiyeli" *Psikoloji Çalışmaları Dergisi* 31 (2011) 29-59, s. 40-41.

⁹⁴ Bauman, *a.g.e.*, s. 44-45.

⁹⁵ Arkonaç, vd., *a.g.e.*, s. 58.

Sosyolojik olarak var olan Türkiyelilik, bu mekanizma sayesinde bir bütün olarak kendini siyasal ortamlara taşıyamamış ve Türkiyelilerin haklarını savunacak tüm girişimler ya akim kalmış ya da kısa zamanda sona ermek zorunda kalmıştır. Siyasal iktidarın Türkiyeli göçmenlere yaklaşım biçimindeki yanlış siyasal politikalar, göçmenlerin kendi içlerinde Karadenizli, Adanalı, Doğulu gibi bölgesel bölünmelerine neden olmuştur. Türkiyeli göçmenleri böl-yönet politikasına bir de tercihli oy sistemi eklenince, göçmenler bölünmüş olmalarına rağmen kendi temsilcilerini parlamentoya gönderememişlerdir. Zira seçimlerde tercih kullanabilmek için, okuma yazma bilmek gerekiyordu ki, bu meziyete sahip olmayan çoğu göçmen, bilhassa kadınlar, mühür kullanmak (ki en çok partinin işine geliyordu) zorunda kalarak, kendi temsilcilerine oy verememişlerdir. Bu noktada İnal Batu'nun açıklamaları kayda değerdir:

Geçmişte Türkiye kökenlilerin parti kurma girişimleri oldu, karma listeler oluşturuldu, biz de Büyükelçilik olarak bu oluşumları destekledik. Dönemin UBP hükümeti de bu girişime destek vererek adayları listelerde öne çıkardılar, ancak, tercihli oy sistemi nedeniyle bu kişiler seçilemediler.⁹⁶

Üçüncü nokta, göçmenlerin Denктаş idaresine duydukları vefa borcudur. Denктаş'ın konuşmalarındaki hitabet gücü, kullanmış olduğu milli duyguların yoğunluğu ve her defasında Türkiye'ye olan bağlılığını dile getirmesi Türkiyeli seçmeni etkilemiştir. Ayrıca Türkiyeli göçmenlerin milli duyguların yoğun olarak işlendiği bir toplumsal tabakadan gelmiş olması bu ilgiliyi artırmıştır. Bu ilgiye ek olarak Denктаş'ın her defasında muhalefeti, 'Türkiye karşıtı, komünist, Rum yanlısı' söylemleriyle suçlaması göçmenlerin siyasal tercihlerine ciddi etkide bulunmuştur.

Son olarak dördüncüsü ise, Kıbrıs'taki muhalif grupların Türkiyeli göçmenlere karşı kullandıkları keskin, sert ve eleştirel sözler, göçmenleri ister istemez iktidardaki parti olan Ulusal Birlik Partisi'ne yanaştırmıştır. Muhalefetin her defasında Türkiyeli göçmenlerin hukuksuzluğunu konu edinmeleri, onların Kıbrıs'ta yarardan çok zarar sağlayıp, toplumsal huzursuzluklara sebep olduklarını ve biran önce geri gönderilmeleri gerektiği yönündeki kararlı söylemler, doğal olarak göçmenlerin siyasal tercihlerine yansımıştır.

Kıbrıslılık tanımı içerisinde yer almayan, kendilerini tanımlamakta güçlük çeken ve bir kimlik, aidiyet sorunu yaşayan göçmenler siyasal tercihlerini iktidardan yana kullanmalarına rağmen, ayrımcılığı en çok iktidardan görmüşlerdir. Seçim sonrasında unutulmuş, ancak ve ancak seçimden seçime söylemlere konu edinilen, hatırlanan göçmenler iktidarın uygulamış olduğu haksız, adaletsiz ve yanlış politikalara maruz kalmaya devam etmişlerdir. Partizanlığın, adam kayırmanın, torpilin tüm devlet mekanizmalarına sirayet ettiği bir ortamda, kitlesel olarak destekledikleri iktidar partisinin 'partizanlarına sunmuş olduğu nimetlerden' dahi istifade etme noktasında 'Türkiyeli' kimlikleri 'partizan' kimliklerinin önüne geçmiştir. Tekrardan İnal Batu'ya kulak verelim:

Şunu söyleyebilirim ki, günümüze kadar çeşitli KKTC makamlarının, siyasilerinin ve diğer devlet organlarının oraya gelen Anadolu kökenli insanlara karşı ayrımcı, olumsuz tutumları hep devam etmiştir. Bunda bir kesinti olduğunu zannetmiyorum. Olmamıştır, o kaynaşma olmamıştır, o insanlara karşı dürüst ve adil davranılmamıştır hiçbir zaman. Hep onlar ezilmiştir ve haksızlıklara uğramışlardır, kendi temsilcilerini de parlamentoya gönderememişlerdir. Maalesef bugün de bunun devam ettiğini görüyorum.⁹⁷

Göçmenler kendilerine uygulanan haksızlıkların önüne geçebilmek adına sık sık Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı'na müracaat ederek yardım talebinde bulunmuşlardır. Özellikle

⁹⁶ İnanç, a.g.e., s. 97.

⁹⁷ İnanç, a.g.e., s. 104.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

memur, işçi, subay astsubay, polis ve öğretmen alımlarında haksızlığa uğradığını düşünenler ya da haksızlığa uğramaktan korkanlar bu kanalı 'aman kapısı' olarak görmüştür. Bunun dışında göçmenler adaletsizlikleri engellemek için Büyükelçilik kapısına da gitmişler ancak burada askerden gördüğü ilgiyi görememişlerdir.

Neticede 1975–1979 yılları arasında Kıbrıs'a gelen göçmen gruplarından birinci gruptakilerin yani askerler ve yakınlarının, toplumsal bütünleşmeleri daha kolay olmuştur. Zira bunların birçoğu Kıbrıslı kadınlarla evlenmişlerdir.⁹⁸ Diğer grupların bütünleşmesi ise yerleştirildikleri köylerin demografik yapılarına ve iktisadi gelişmişliklerine göre derece derece farklılaşmaktadır. Karma köylerde kaynaşmanın derecesi yüksekken, sadece Türkiyelilerin bulunduğu köylerde kaynaşma daha sınırlı olmuştur. Nihayetinde Türkiyeli göçmenlerin KTFD'nin ve sonrasında KKTC'nin birer vatandaşı olmaları bile, göçmen kimliğinden kaynaklanan ayrımcılık uygulamalarının önünü almaya yetmemiştir. Onlar Kıbrıs'ta, ne Rum ne Türk'türler.

Kıbrıslı Rumlar ile Türkiyeli Göçmenler Arasındaki İlişkiler

Anadolu'nun kırsal bölgelerinden gelen bu insanlar, Savaş sonrasında göç eden Rumların mülklerine yerleştirilmişlerdir. Göçmenlerin bir kısmı Adanın doğusundaki Karpaz Bölgesi'ne yerleştirilmiştir. Karpaz'da göçmenlerin iskânı devam ederken, Kuzey'de kalan yaklaşık 10 bin Rum'un çoğunluğu bu bölgede yaşadığından, bu nedenle her iki tarafta da güvenlik kaygısı var olmuştur. Bölgenin yeni ve eski sakinleri, aralarındaki sosyal mesafeyi koruyarak belli bir süre birbirlerini uzaktan tanımaya çalışmışlardır. Aralarında adi vakaların dışında önemli hadiseler cereyan etmemiştir. Her iki tarafta da endişe, kaygı ve güvensizlik olduğundan, bu durum doğabilecek ciddi hadiselerin önünü tıkamıştır. Ancak Kuzey'de yaşayan Rum sayısı giderek azalmış ve Kasım 1981'e gelindiğinde Kuzeyde yalnızca 1,076 Kıbrıslı Rum kalmıştır.⁹⁹ Bu sayının bu denli azalması Türkiyeli göçmenleri rahatlatmıştır. Çünkü bir taraftan Rum nüfus azalırken, diğer taraftan gidenlerin yerine Türk nüfus gelerek, göçmenlerin sayısının artmasına neden olmuştur. Nüfus oranının karma köylerde Türkiyeli nüfus lehine değişmesi, var olan sükûneti bozmamış, göçmenler ile Rumlar sınırlı, işlevsel ve mesafeli ilişkilerini korumuşlardır. Psikolojik etmenlerden kaynaklanan zihinsel engellerin yanı sıra, hâlihazırdaki dilsel sorunlar da iki grubun iletişim kurmasını geciktirmiştir.

Türkiyeli göçmenlerin Rumlara şüphe ile yaklaşmalarının en önemli nedeni, zihinlerinde var olan öğretilmiş Rum imajı olmuştur. Özellikle Kıbrıslı Türklerin yaşadıklarını aktarmaları, bazılarının ise olmayanı varmış gibi, olanı da aşırı bir abartıyla anlatması, okula giden öğrencilerin Rumlar hakkında okulda öğrendiklerini aileleriyle paylaşmaları var olan kaygıların artmasına, en azından yerinde durmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, Rumların evlerinde silah bulundurdukları, köylerde cephanelerin saklandığı dedikoduları endişenin şiddetinin artmasına yol açmıştır. Buna karşılık, Rumlar da giderek azınlığa düşmenin endişesini yaşamışlardır. Zaten geride çoğunlukla yaşlılar kalmış, aileleri parçalanmıştır. Her geçen gün göç edenlere bir yenisi daha eklenmiş ve sürekli olarak, tanımadıkları kültürün insanları, etraflarını kuşatmıştır. Üstüne bir de; köyden çıkma yasağı, akşamları sokağa çıkma yasağı, sınırlı eğitim ve sağlık hizmetleri gibi yasal kısıtlar ve hizmetlerin yetersizliği binince yaşamları daha da güçleşmiştir. Diğer yandan, Rumların geçimlerini tarımdan karşılamaları ve giderek bölgede çoğunlukta yaşlı nüfusun kalması, onların ortaya çıkan bu emek açığını Türkiyeli göçmenlerden sağlamasına yol açmış ve bu durum, iki taraf arasındaki ilişkilerin yakınlaşması sonucunu doğurmuştur.

Rumların, göçmenlere nazaran daha iyi maddi olanaklara sahip olması, iklimsel ve tarımsal şartları bilmeleri karma köylerde göçmenlere büyük kolaylıklar sağlamıştır. Örneğin birçok göçmen ziraat işlerini; ekip biçmeyi, toprağı gerekli şekilde işlemeyi, yabancıları oldukları bitkileri

⁹⁸ Hatay, *a.g.e.*, s. 11.

⁹⁹ Pierre Oberling, *Bellapais'e Giden Yol*, Çev: Mehmet Erdoğan, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1987, s. 156.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

yetiştirmeyi ve hasat etmeyi Rumlardan öğrenmişlerdir. Bunun haricinde traktör gibi tarımsal makineleri onlardan temin etmişler, onların araçlarıyla hastaneye, şehirlere gitmişlerdir. Birçok Rum, fakir fukara göçmen komşularına giysi ve işe yardımı dahi yapmıştır. Göçmenler ile Rumlar arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle, iki grubun üyelerinin belirli bir zaman sonra birbirlerini belli bir grubun üyesi olarak değil de birey olarak görmelerine yol açmıştır. Böylece ilk başlardaki tedirginlik, yerini iyi komşuluk ilişkilerine bırakmış ve dinsel, etnik aidiyet kurallarının örmüş olduğu duvarların dışındaki tüm engeller yavaş yavaş aşılmaya başlanmıştır. Ancak, yine de, yerlerinden edilmiş ailelerin ve akrabaların yaratmış olduğu psikolojik tahribat ilişkilerin önündeki en büyük engel olmaya devam etmektedir.¹⁰⁰

Şimdiye kadar aktardıklarımız toplum bazındaki sivil ilişkilerdir. Resmi düzeyde Kıbrıs Rum Yönetimi Türkiyeli göçmenleri, 'İnsan hakları ve mülkiyet hakkı ihlali'nin bir sonucu olarak görmektedir ve onları göçmen olarak tanımlamamaktadır.¹⁰¹ Kıbrıs Rum Yönetimi'ne göre, Kıbrıs'ta Kuzeyden ve Güneyden göç edenler olmak üzere iki tür göçmen vardır. Bunun dışında yer alan Türkiyeliler 'yerleşik' olarak adlandırılırlar ve bu nedenle de göçmenlik statüsünden istifade edemezler çünkü Rum yönetimine göre onların dayandıkları haklı bir hukuk kaidesi yoktur. Rum tarafının bu tezi dünyanın çoğunda kabul görmüştür ve Türkiyeli göçmenler, bu konu üzerinde rapor hazırlayan, belge üreten ve araştırma yapan tüm uluslararası kuruluşlarca da 'yerleşik, settlers (İng.)' olarak tanımlanmaktadır.¹⁰²

Kıbrıslı Rumlar, Adanın kuzeyinde bir Türk bölgesi oluşturulmasını kabul etmekte zorlanmaktadır. Bu Kıbrıslı Rumlar için katlanılmaz bir durumdur. Zira Kıbrıslı Rumların 'çok eskiden gelen kendi ata topraklarından etnik olarak temizlenmesi' ve Kıbrıs Rum mülklerine 'Anadolulu yerleşiklerin ve özgür bölgelerden giden Kıbrıslı Türklerin' yerleştirilmesi dâhil, Adanın o kesiminde tarihsel olarak 'Rum' olan her şeyin silinmesi anlamına gelmektedir.¹⁰³ 'Kıbrıslı Rum göçmenlerin evlerine ve mülklerine dönmesinin engelleneceğinden ve Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'den gelen yerleşikler tarafından kolonizasyonu yüzünden Kıbrıslı Rumların zaman içinde Kıbrıs'tan atılacağından' korkmaktadırlar.¹⁰⁴ Ayrıca Rum yönetimi, Adaya getirilen göçmenlerin nüfus dengesini Rumların aleyhine bozduğu düşüncesinde olup, bu durumu kabul edilemez olarak görmektedirler. Rum tarafı Türkiyeli göçmenlerin Adaya yerleştirilmesini; Türkiye'nin Kıbrıs'ın başlangıçtan beri Rum olan karakterini Türkleştirmek nihai hedefine yönelik 'yayılmacı planları'nın bir parçası olarak yorumlamaktadır.¹⁰⁵ Tüm bu nedenlerden dolayı Rum tarafı kayıtsız şartsız Türkiyeli göçmenlerin geri gönderilmesini talep etmektedir. Ancak toprak, mülkiyet ve göçmen sorununa bağlantılı insanların sayısı, mülklerin satış veya miras yoluyla el değiştirmesi veya devredilmesi ya da inkişaf dolayısıyla nitelik değiştirmesi sonucunda sorunlar, zaman içinde kaçınılmaz olarak katlanarak artmaktadır.¹⁰⁶

Sonuç

Türkiyeli göçmenler farklı grupların üyeleri olarak topraklarını, yurtlarını arkalarında bırakmışlardır; birey ya da aile olarak yeni bir toprak parçasına gelmişler ve o toprakların tamamına dağılmışlardır. Benzer sosyoekonomik kaygılar yüzünden yeni ülkelerine dalgalar halinde gelmiş olsalar da, örgütlü gruplar halinde gelmemişlerdir. Kendi yerli, öz kültürlerini bilinçli olarak yeni bir toprak parçasına taşımayı planlayan koloniciler değildirler. Onlar yalnızca

¹⁰⁰ Konuyla ilgili daha geniş bir bilgi için: Liana Danielidou, Peter Horvath, Greek Cypriot Attitudes Toward Turkish Cypriots and Turkish Immigrants, *The Journal of Social Psychology*, 146:4, (2011), 405-421.

¹⁰¹ Danielidou, Horvath, *a.g.e.*, s. 407.

¹⁰² Bryant, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁰³ Ayla Gürel, Kudret Özersay, *Kıbrıs'ta Mülkiyet ve Siyaset*, PRIO Cyprus Centre, Oslo, 2006, s. 22.

¹⁰⁴ Gürel, Özersay, *a.g.e.*, s. 22.

¹⁰⁵ Gürel, Özersay, *a.g.e.*, s. VIII.

¹⁰⁶ Gürel, Özersay, *a.g.e.*, s. 1.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

daha iyi bir hayat sürmek adına göç etmişlerdir. Yabancılık çekmemek ve daha rahat etmek için küçük kümeler oluşturmuşlar ve kentlerde, kasabalarda ve köylerde genellikle benzer gruplarla iç içe geçmiş halde bulunmuşlardır.

Kıbrıs'ta 'Türkiyeli', Türkiye'de 'Kıbrıslı', dünya gözünde 'işgalci' olarak nitelendirilen Kıbrıs'ın 1974 sonrası Anadolu'dan göç eden insanları, birey olmanın evrensel haklarından olduğu kadar, insan olmanın da doğal hukukundan yeteri düzeyde pay alamamışlardır. Aslında göçmenlerin yaşadıkları sorunlar, Avrupa'da yaşanan sorunlar düzeyinde olmasa da, her çözüm sürecinde geri dönme olasılıklarının gündeme gelmesinin yaratmış olduğu belirsizlik, göçmenlerin hayal ettikleri bir tarzda hayat kurmalarını engellemiştir. Bu bağlamda; Rum'dan kalma evini gereği gibi tamir ettirememiş, dilediği gibi evine eşya alamamış, tarlasına ürün vermesi zaman alan türden bitkiler dikememiştir. Tüm bunlar 'bir gün geri döneceğim ya da gönderileceğim' endişesiyle hayat bulamamıştır. Tüm bunlar abartı olmayıp, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan göçmenlerle yapılan konuşmalarda, bu durumu rahatlıkla görmek mümkündür. Dr. Alper Hasanoğlu'nun ifadesiyle, 'Araf'ta, nereye tutunabileceğini bilemeden geçirilen bir hayat vardır geride.'¹⁰⁷

Ne KTFD ne de KKTC etkin bir entegrasyon politikası ortaya koyamamıştır. Bu nedenle sorunlar birikerek ve perçinleşerek devam etmektedir. Özellikle Annan Planı süreci, toplumun var olan ayrımsı durumunu yeniden ortaya çıkararak, otuz yılda kat edilen yarım yamalak kaynaşma sürecini de baltalamıştır. Hâlbuki Türkiyeli seçmenler azımsanmayacak bir oranda referandumda evet oyu kullanmışlardır. Örneğin İskele Bölgesi'nde yer alan Dıpkarpaz Köyü seçmenleri ki bunların tamamına yakını Türkiyelidir, referandum sonucunda 351 Evet oyu kullanırken, 454'ü Hayır oyu kullanmıştır. Seçmenlerinin çoğunun Türkiyeli olduğu İskele Bölgesi'nde referandum sonucunun %55,14 Evet çıkması bile, bu insanların 'istenmeyen kişiler' statüsünde ciddi bir değişiklik yaratmamıştır. Aynı şekilde Türkiyeli seçmen 2005 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Türkiyeli aday Nuri Çevikel yerine, sol muhalif Mehmet Ali Talat'ı destekleyerek seçimi kazanmasına destek olmuşlardır. Türkiyeli seçmenin siyasal tercihlerinin yaklaşık kırk yıllık bir süre zarfında böylesine değişmesi ve artık Kıbrıs'taki sol muhalefete de Türkiyeli seçmenler tarafından önemli bir desteğin veriliyor olması üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Türkiyeli göçmen belirsizlikten bıkmıştır ve 'ne olacaksa olsun, ben çektim evladım, torunum çekmesin' düşüncesiyle hareket etmeye başlamıştır.

Kuzey Kıbrıs'ta sağlıklı, yaşanabilir, üretken, dinamik ve hoşgörülü bir toplumun inşası için İnsan Hakları kurumu etkin bir şekilde işletilmeli ve Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan ortak hayatın tüm paydaşlarının sorunları tarafsız bir şekilde masaya yatırılmalı ve Türkiyeli, Kıbrıslı ötekileştirilmesi yapılmadan Adanın kuzeyinde yaşayan bireyin, insanın sorunlarına çözüm üretilmelidir. Thomas Paine'nin ünlü incelemesi İnsanın Hakları adlı eserinde ifade ettiği gibi:

Yaratılışın tüm tarihleri ve tüm gelenekleri, ister yazılı ister yazısız dünyadan gelsinler, görüşleri ya da belirli konulardaki inançları ne kadar farklı olursa olsun, hepsi tek bir noktada birleşmektedir: İnsanın Birliği, bununla kastetmeye çalıştığım ise tüm insanların eşit oldukları ve eşit doğal hakları olduğudur.¹⁰⁸

Kuzey Kıbrıs'ta çalışan insan hakları örgütleri, eğer felsefi kökenlerinde yatan temel değerlerin müdafaasının mücadelesini, ideolojik ya da önyargısal düşünce kalıplarından sıyrılmak suretiyle yerine getirebilirlerse ve bu uğurdaki STK'ların sayısı ve yapılan çalışmaların adedi artarsa, muhakkak ki, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan tüm insanlar maruz kaldıkları tüm engellere rağmen daha güvenilir ve geleceğe yön verebilen bir toplumda yaşama şansı bulacaklardır. Son tahlilde

¹⁰⁷ Alper Hasanoğlu, "Batı'nın Tutunamayanları: Göçmenler", *Radikal Gazetesi*, 16.03.2013.

¹⁰⁸ Gerd Baumann, *Çokkültürcülük Bilmecesi Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, Çev: Işıl Demirakin, Dost Kitabevi, Ankara, 2006, s. 14.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

Kuzey Kıbrıs Toplumunu, insanı merkezine alan ve her türlü ayrımcılığa karşı duran politikalara, politika yapıcılara ve STK'lara muhtaç durumdadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, Sadaret, Meclis-i Vala Evrakı, 142/89; Hariciye Nezareti, Mektubi Kalemi, 340/61; Sadaret, Nezaret ve Devair Evrakı, 296/50; Dahiliye, Mektubi Kalemi, 615/22; Yıldız, Mütenevvi Maruzat, 180/177; Dahiliye, Memurin Kalemi, 68/35; Dahiliye, Hukuk Müşavirliği, 30/135; Dahiliye, Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi, 64/44; Dahiliye Evrak Odası Kalemi, 22/74-A; Dahiliye, Umûr-ı Mahalliye-i Vilâyât Müdüriyeti Belgeleri, 123/134; Dahiliye, Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti Belgeleri, 155/42.

BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Belge No: 030.10.124.887.3.

Resmi Gazete: 30 Ocak 1953, Sayı:8322, Düstur: III. Tertip, C.34.

KKTC Anayasası

Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu, Sayı: 3/1975.

1975 Yabancı Malların Tahsis ve Değerlendirilmesi Yasası, Sayı: 33/1975.

İskân, Topraklandırma Ve Eşdeğer Mal Yasası (İTEM Yasası), Sayı: 41/1977.

Gazeteler

Halkın Sesi Gazetesi, 25 Mayıs 1978.

Milliyet Gazetesi, 09.12.1975.

Milliyet Gazetesi, 11.01.1975.

Milliyet Gazetesi, 09.12.1975.

Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 28.06.1976.

"Rumlar Kıbrıs'a Türk İşçi Yollanmasına Karşı", *Milliyet Gazetesi*, 25.06.1975.

Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 29.06.1976.

"Atilla Hattı Gittikçe Sağlamlaştı, Hiçbir Şey Sızdırmaz Oldu", *Milliyet Gazetesi*, 04.09.1976.

Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyon'un İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 30.06.1976.

Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs'ta Madalyonun İki Yüzü", *Milliyet Gazetesi*, 26.06.1976.

Alper Hasanoğlu, "Batı'nın Tutunamayanları: Göçmenler", *Radikal Gazetesi*, 16.03.2013.

Kitap ve Makaleler

AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*, İstanbul, 2001.

AHMED Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.

ALTAN, Mustafa Haşim, *Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri*, 3. Baskı, Ankara, 2003.

AN, Ahmet, *Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması*, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 1997.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

- AN, Ahmet, *Kıbrıs Türk Toplumunun Geri Kalmışlığı(1892-1962)*, Şadi Kültür ve Sanat Yay., Lefkoşa, 2006.
- ARKONAÇ, Sibel, vd., “Güç İlişkileri İçinde Öznel Varoluşlar: Kıbrıslı ve Türkiyeli” *Psikoloji Çalışmaları Dergisi* 31 (2011) 29-59.
- ARSLAN, Hüseyin, *16.Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2001.
- BAKER, Sir Samuel W., *Cyprus, As I Saw It In 1879*, London, 1879.
- BAUMAN, Zygmunt, *Sosyolojik Düşünmek*, Çev: Abdullah Yılmaz, 8. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2012.
- BAUMANN, Gerd, *Çokkültürcülük Bilmecesi Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, Çev: Işıl Demirakin, Dost Kitabevi, Ankara, 2006.
- BAYRAKTAR, Hilmi, “Kırım ve Kafkasya’dan Adana Vilayeti’ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869 - 1907)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:22, Konya, 2007.
- BİRAND, Mehmet Ali, *Diyet*, 3. Baskı, Karacan Yayınları, İstanbul, 1979.
- BRYANT, Rebecca; Yakinthou, Christalla, *Cypriot Perceptions of Turkey*, TESEV, İstanbul, 2012.
- COHEN, Anthony P., *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*, Çev: Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara, 1999.
- ÇAKMAK, Zafer, “Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878-1938)”, *A.Ü., Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 36, Erzurum 2008.
- DANİELİDOU, Liana, Horvath, Peter, “Greek Cypriot Attitudes Toward Turkish Cypriots and Turkish Immigrants”, *The Journal of Social Psychology*, 146:4, (2011), 405-421.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “Lozan Sonrası Kıbrıs’tan Türkiye’ye Göç (1923-1926)”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 115, Temmuz 2003.
- DENKTAŞ, Rauf. R., *Rauf Denktaş’ın Hatıraları*, Cilt 4, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997.
- GÜNEŞ, Fatime, “Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği”, *I. Uluslararası Dünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu*, Eskişehir, 2005.
- GÜREL, Ayla; Hatay, Mete; Yakinthou, Christalla, *Kıbrıs’ta yerinden olmak Sivil ve Askeri Çatışmanın Sonuçları*, Rapor 5, PRIO Cyprus Centre, 2012.
- GÜREL, Ayla; Özersay, Kudret, *Kıbrıs’ta Mülkiyet ve Siyaset*, Rapor 3/2006-T, PRIO Cyprus Centre, Oslo, 2006.
- GÜREL, Şükrü S., *Kıbrıs Tarihi I (1878-1960)*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1984.
- HALAÇOĞLU, Ahmet, *Balkan Harbi Srasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912 - 1913)*, Ankara, 1995.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK, Ankara, 2006.
- HUTCHINSON, Sir J. T., *A Handbook of Cyprus*, London, 1907.
- İNANÇ, Gül, *Büyükelçiler Anlatıyor Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970-1991)*, Türkiye İş Bankası Yay. İstanbul, 2007.
- İPEK, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yay., Trabzon, 2006.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

- İPEK, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK Yay. Ankara, 1999.
- KARPAT, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830 - 1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviren: Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003.
- KURTULUŞ, Hatice, Purkis, Semra, *Kuzey Kıbrıs'a Türk Göçünün Niteliği ve Göçmenlerin Ekonomik Sosyo-Mekânsal Bütünleşme Sorunları*, Proje No: 106K330, Ankara, Nisan 2009.
- MENGÜÇ, Arslan, *Anılarla Erenköy*, İstanbul, 2005.
- MERAY, Seha L., *Lozan Barış Konferansı/ Tutanaklar Belgeler, II/I/I*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972.
- OBERLİNG, Pierre, *Bellapais'e Giden Yol*, Çev: Mehmet Erdoğan, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1987.
- ORHONLU, Cengiz, "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971.
- Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları*, Yayın Nu: 43, Ankara, 2000.
- ÖKSÜZ, Hikmet, "Lozandan Sonra Kıbrıs Türklerinin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum*, Cilt: 32, Sayı: 187, 1999.
- RİCHTER, Heinz A., *Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi*, Çev: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa 2011.
- SARICAOĞLU, Mehmet Esat, "İşkân-ı Muhacirin İ'ane Pulları (Osmanlı Devleti'nin Göçmen Harcamalarında Uyguladığı Bir Finansman Yöntemi)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.
- SAYDAM, Abdullah, *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1856 - 1876)*, TTK Yay., Ankara, 1997.
- SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- TACOĞLU, Tuğça P.; Arıkan, Gülay; Sağır, Adem, "Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği", *Turkish Studies*, Volume 7/1, 2012, s.1952.
- YAVUZ, Mehmet Ali, "Kıbrıs'ın Sessiz yüzü Göçmenler", <http://blog.radikal.com.tr/Sayfa/kibrisin-sessiz-yuzu-gocmenler-10351>(erişim tarihi: 23.07.2013).
- ZİA, Nasim, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1975.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/7 Summer 2013

